

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, HÁLKOVA 6

Tel.: 048/5227328

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

Obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

NÁZEV PRÁCE

CHARAKTERISTIKA MÉHO KRAJE

Autor:

Jméno a příjmení: RADKA KOZÁKOVÁ

Podpis:

Adresa: VYSKEŘ 104, 512 64

Radka Kozáková

Vedoucí práce: doc. EVA KUBÍNOVÁ

Konzultant práce:

Počet

stran	obrázků	tabulek	příloh
60	-	-	21

V Liberci dne 9. ledna 1998

Technická univerzita v Liberci

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Telefon: 329

Telefax: 21301

Katedra: NÁRODNÍ ŠKOLY

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

kandidát: Račka Kozáková

adresa: Vyskeř 104, 512 64

obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Název: CHARAKTERISTIKA MÉHO KRAJE

Cyklus 8 - 10 kreseb

Krajina v české kresbě

Vedoucí práce: Doc. Eva Kubínová

Termín odevzdání: 16. 1. 1998

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž specifikují zadání: východiska, cíle, předpoklady, metody zpracování, základní literaturu (zpravidla na rub tohoto formuláře). Zásady pro zpracování ZP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) v UK TUL na katedrách a na Děkanátě Pedagogické fakulty.

V Liberci dne 20. dubna 1997

vedoucí katedry

děkan

Převzal (diplomant):

Datum:

Podpis:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Univerzitní knihovna

Voroněžská 1329, Liberec 1

PSC 461 17

V 27/98 P

KME/ME

60 s., 34 s. příl.

"Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu."

Ve Vyskří, 9.1.1998

Radka Kozálová

Poděkování

Velice si vážím toho, že vedením mé závěrečné práce byla pověřena doc. Eva Kubínová, které tímto děkuji za veškerou pomoc a výborné rady.

Za to, že jsem nemusela cestovat po Českém ráji sama, děkuji svému příteli, který mě na všech výtvarných výletech doprovázel.

V neposlední řadě bych touto cestou chtěla poděkovat svým rodičům, že mi umožnili studovat učitelství pro 1. stupeň ZŠ, které vždy bylo mým snem.

ANOTACE

Moje diplomová práce má název "Charakteristika rodného kraje". Obsahuje dvě části. Část týkající se výtvarné výchovy má dvě složky: praktickou (8 kreseb z Českého ráje) a teoretickou. V teoretické pojednávám o malíři Otakaru Nejedlém a jeho krajinářské škole, následuje popis míst z praktické části a v závěru se věnuji metodické práci s dětmi na 1. stupni v hodinách výtvarné výchovy. Ve druhé části diplomové práce se zabývám vyučováním slohu na prvním stupni základní školy.

The name of my dissertation work is "The Characteristic of the Region of my Birth. The work contains two parts. The part concerning in art has got two components: a practical one (8 drawings from the Bohemian Paradise) and a theoretical one. The theoretical part discusses the painter Otakar Nejedlý and his painting landscape school. It is followed by a description of the places from the practical part. In the conclusion I concentrate on the methodical work with children on the first grade of the elementary school in the lessons of a creative education. In the second part I am interested in teaching of language style in the primary school.

Meine Diplomarbeit heißt "Die Charakteristik meines Geburtslandes". Die Arbeit gliedert sich auf zwei Teile. Das Teil, der Kunst betrifft, hat zwei Bestandteile: ein praktisches und ein theoretisches Teil. Das praktische Teil beinhaltet 8 Zeichnungen aus dem Böhmischem Paradies. Im theoretischen Teil befasste ich mich mit dem Maler Otakar Nejedlý und mit seiner Malerschule. Weiter folgen Beschreibungen der Plätze aus dem praktischen Teil und zum Schluß widme ich mich der methodischen Arbeit mit Kindern an der Grundschule in Stunden der bildenden Erziehung. Im zweiten Teil der Diplomarbeit beschäftige ich mich mit dem Stilunterricht an der Unterstufe der Grundschule.

OBSAH

strana

Úvod 1

ČÁST I.- VÝTVARNÁ

Kapitola 1.: Malíř a pedagog Otakar Nejedly..... 3

Kapitola 2.:

Část teoretická

Metodická a didaktická práce s dětmi na 1. stupni ZŠ ... 11

Část praktická

Moje práce s dětmi 16

Kapitola 3.: Český ráj - můj rodný kraj 19

ČÁST II.- VYUČOVÁNÍ SLOHU

Úvod..... 27

Kapitola 1.: Zásady při výuce slohu..... 28

Kapitola 2.: Současná podoba slohu ve 4. a 5. ročníku na
1.stupni základních škol..... 34

Kapitola 3.: Moje práce s dětmi v hodinách slohu 41

Příprava na hodinu slohu ve 4. ročníku..... 42

Příprava na hodinu slohu v 5. ročníku..... 46

Vyučování slohu ve 2. ročníku..... 51

Závěr 55

Poznámkový aparát 57

Seznam použité literatury 60

Přílohy: Dílo O. Nejedlyho - příloha č.1 až 6

Dílo J. Hýska - příloha č.7 až 13

Dětské výtvarné práce - příloha č.14 až 21

Dětské slohové práce - příloha č.22 až 31

Úvod

Během svého života navštívíme celou řadu míst. Některá v nás zanechají silné prožitky, jiná jsou téměř bezvýznamná. Jedno z nich má však pro nás význam výjimečný a neopakovatelný. Tím místem, které v nás vyvolává pocity štěstí a radosti a poskytuje nám útočiště před starostmi všedních dnů, je rodný kraj.

Při vzpomínce na ten můj se mi vybavují romantická lesní zákoutí, klidná hladina rybníků obklopených mohutnými skalními útvary, hrady a zámky, ze kterých na nás dýchá historie, zpěv ptáků v korunách stromů a stádo muflonů pasoucí se na kraji leša. Člověk si tu připadá jako v ráji. Snad právě proto byl kdysi dávno tento kraj nazván Českým rájem.

Nádherná příroda a s ní dokonale srostlá architektura okouzila spoustu výtvarníků - krajinářů, od amatérů až po mistry. Všichni zde s nadšením zachycovali prostou přírodní krásu ať už barvami, uhlem nebo tužkou.

Není proto divu, že právě Český ráj byl zvolen za místo pobytu studentů, účastnících se výtvarného kurzu. Rozjeli jsme se do vesničky Ktová, ležící nedaleko Turnova. Třídenní kurz nám umožnil zdokonalit si techniku kresby v nádherném prostředí nedaleko známé zříceniny Trosky.

Uvědomila jsem si tu ještě více, jak moc mám ráda tento kraj, a rozhodla se proto vypracovat diplomovou práci z výtvarné výchovy. Mým přáním bylo zachytit kresbou některá mému srdci blízká místa Českého ráje. O nich se pak rozepisuji ve své teoretické práci a přikládám i jejich fotografie.

Jak jsem se již zmínila, Český ráj vždy lákal spoustu výtvarníků z celé naší vlasti. Romantickou krajinu si oblíbil také Otakar Nejedlý, který sem jezdil se svou krajinářskou školou, jak jsem se dozvěděla od bývalého učitele z Ktové. A právě tento pán mě svým vyprávěním zaujal natolik, že jsem se rozhodla zjistit o Nejedlém co nejvíce.

Přestože jsem neměla sebemenší tušení, jaký malíř to vlastně byl, získal si okamžitě mé sympatie díky své pedagogické činnosti. Proto se v práci zaměřuji na osobnost Nejedlého, kterého jsem zprostředkovaně poznala z vyprávění jeho žáka ak. malíře Josefa Hýska, který mi přiblížil zejména pedagogickou činnost Nejedlého v jeho krajinářské škole. Musel to být skvělý pedagog, když se dokázal oprostit od klasického vyučování v lavicích a své žáky učil kreslit a malovat přírodu v přírodě, krajinu v krajině.

Současným učitelům by mohl být vzorem.

Vysvětlujme dítěti v uzavřené třídě, jak se kreslí strom, dům nebo cesta. Nebylo by lepší, stejně jako Nejedlý, opustit konzervativní tradice, které bohužel stále ve školách převládají? Zavedme své žáky přímo ke zdroji, probudme v nich tak lásku k přírodě, touhu po poznání, podporujme jejich fantazii. To, co dítěti předáváme, musíme sami cítit jako správné. Musí z nás vyzařovat nadšení. V období mladšího školního věku jsou děti nejvíce otevřené poznatkům, měli bychom toho tedy zcela využít pro naše pedagogické působení. Z tohoto důvodu se v didaktické části věnuji metodické práci s dětmi. Porovnávám zde svoje názory se zkušenostmi odborníků.

S výtvarnou výchovou úzce souvisí vyučování slohu. Chceme-li, aby se děti dokázaly správně vyjadřovat a rozšiřovala se i jejich slovní zásoba, musejí se nejprve naučit vnímavě pozorovat okolní svět. Jejich dojmů a poznatků z výletů, návštěv muzeí a galerií lze vhodně využít i při vyučování slohu. Vhodným prostředkem pro vyjádření zážitků bývá popis a vyprávění. Právě tyto slohové útvary vedené formou písemnou nebo jen ústní, jako je tomu ve 2. ročníku, umožňují dítěti jeho přirozený rozvoj slovní zásoby.

Posouzení slovní zásoby a jejího rozvoje patří do II.části této práce.

Část I. – VÝTVARNÁ

Kapitola 1. MALÍŘ A PEDAGOG OTAKAR NEJEDLÝ

MALÍŘOVO DĚTSTVÍ

"Mohutné, čisté a velebné dojmy krajinné, kterých se dostávalo mému dětství, zapustily hluboko kořeny do celé mé bytosti a daly směr i volbě mého budoucího povolání", tak vzpomíná malíř Otakar Nejedlý, rodák z Roudnice nad Labem, na své mládí v Českém středohoří. (Hanzlová, 1984, str.7)¹

Otakar Nejedlý prožil šťastné dětství v Roudnici, kde se narodil 14.března 1883. Dojmy a pocity z dětství se vryly do celé malířovy bytosti a měly pro něho trvalý význam. Málokterý český malíř vzpomíná na své dětství s takovou láskou jako Otakar Nejedlý. Snad jen Josef Lada.

STUDIA V PRAZE

Ve svých patnácti letech odchází Nejedlý do Prahy, pevně odhodlán studovat na Akademii výtvarných umění. Nebyl však na Akademii přijat, a tak vstupuje do soukromé krajinářské školy Ferdinanda Engelmüllera. V jeho ateliéru se učí necelé tři roky (1898 – 1901). Otakar Nejedlý se u svého učitele setkává s dobovou snahou o vystižení nálady v přírodě, se základy malířského vidění, s kresbou, malbou, tvarovou a barevnou skladbou. V poslední řadě zde získává také velice solidní technický základ a poučení o malířských technikách.

Do doby studií u Engelmüllera spadá i první umělecký úspěch Otakara Nejedlého. V roce 1900 vystavoval na výstavě Krasoumné jednoty v Rudolfinu jednu ze svých prvních samostatných prací – Žně na Podřipsku.

Druhým učitelem Nejedlého se stal Antonín Slavíček, zcela rozdílného malířského založení než Ferdinand Engelmüller. Živelnost a bezprostřednost, temperament a dravost Slavíčkových děl zaujala Nejedlého ještě před jejich osobním seznámením. Upoutaly ho zemitost, odvaha a bezprostřední vztah malíře ke krajině.

PRVNÍ ÚSPĚCH

Je třeba připomenout, že Nejedlý byl v roce 1904, ve svých 21 letech, přijat do Spolku výtvarných umělců Mánes. Na výstavě konané roku 1906 už vystavuje šest obrazů, z nichž pět má společný název – Z pohorských motivů. Tato výstava přinesla Nejedlému

úspěch. V tisku se píše, že k naší slavné dvojici Hudečka a Slavíčka nyní přistupuje i Otakar Nejedly, který se právě zbavil receptů a maluje dle svého.

PŘÁTELSTVÍ NEJEDLÉHO S PREISLEREM

V prvním desetiletí našeho století, v době tak významné pro naše výtvarné umění, se stali vůdčími osobnostmi Spolku výtvarných umělců Mánes malíři Antonín Slavíček, Antonín Hudeček, Max Švabinský a Jan Preisler. A právě Preisler lnul k mladým umělcům a podporoval je. Nejvíce a nejdéle z mladých se s Preislerem stýkal Otakar Nejedly. Preisler do něho vkládal velké naděje a morálně ho podporoval nejen v Praze, ale i později, kdy byl Nejedly po roce 1909 na Cejlonu a v Indii.

CESTA NA CEJLON A DO INDIE

Otakar Nejedly (1965, str.10,11)² vysvětluje, proč se rozhodl odjet na Cejlon: "V posledním roce znepokojovala mne myšlenka novosti v umění a problém, jak vyřešit bezradnost, do které jsem zabředl. Nějaký hlas mi stále říkal, že nejprve se musím ode všeho úplně osvobodit, že musím radikálně skoncovat se svou minulostí uměleckou i životní, zpřetrhat i pouto milostné, které mi tehdy již začalo překážet, všechno opustit a odjet pryč, někam daleko za moře, do neznáma, a tam že se teprve všecko samo nějak vyřeší."

Brzy se u Nejedlého objevuje myšlenka cestovat do Indie. Na uskutečnění plánu cesty do Indie mělo osudový vliv jeho setkání s Jaroslavem Hněvkovským, s nímž se pak do Indie i na Cejlon vydává.

PŘÁTELSTVÍ A SPOLEČNÁ PRÁCE NEJEDLÉHO S BENEŠEM

Do současného pražského života zapojuje Nejedlého po jeho návratu malíř Vincenc Beneš. S Benešem se Nejedly spřátelil a sdílel s ním společný ateliér ve Slezské ulici na Vinohradech. Začátkem listopadu roku 1913 zde společně otevírají Moderní školu malířskou. Oba malíři později malují na mnoha místech Čech a po roce 1918 i v cizině - ve Francii a v Itálii. Roku 1919 odjíždí Nejedly s Benešem malovat bojiště první světové války ve Francii. Zde vzniklo Nejedlého osm velkých olejomalb s názvem - Z francouzského bojiště.

MYŠLENKA MALOVAT ČESKOU KRAJINU

Ve dvacátých letech, v době prodchnuté vlastenectvím, pojímá Otakar Nejedly myšlenku malovat českou krajinu – vlast: "Zmocnila se mne touha vymalovat cyklus velkých obrazů z nejrozdnějších částí své krásné země. Tanul mi na mysli obraz české krajiny, a sice ne malování těch nejrozdnějších zákoutí a zátisí, jež v sobě krajina skrývá, ...ale malovat ten široký pojem krajiny se všemi těmi výhledy, dálkami a charaktery, z nichž se česká krajina skládá, neboť právě pro tuto bohatost je tak krásná. V tomto novém pojetí krajiny spatřoval jsem také svůj a povšechně možný vývoj krajinářství." (Hanzlová, 1984, str.45)³

Ve vlasti pak maluje Nejedly na různých místech. Chce zachytit rozmanité kouty Čech, má v úmyslu vytvořit cyklus Česká krajina.

Očividný příklon k romantismu 19.století používal Nejedly hlavně kolem roku 1923, kdy maloval s Vincencem Benešem na Turnovsku. V témže roce pak maluje ještě na Šumavě.

OTAKAR NEJEDLÝ – PROFESOR AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

Dne 28.dubna 1925 byl Otakar Nejedly jmenován profesorem pražské Akademie, s úkolem obnovit po dvacetipětileté přestávce její krajinářskou školu. Poslední učitel krajinomalby, Julius Mařák, zemřel v roce 1899, a od té doby nebyl jeho ateliér na Akademii obsazen.

Otakar Nejedly přijal svoji novou funkci velmi zodpovědně. Nešlo mu pouze o to, vybavit každého studenta po stránce, jak říkal, "uměleckého řemesla", ale chtěl udržovat v žácích trvalý plamen nadšení.

Za první světové války získal Nejedly určitou pedagogickou praxi ve zmíněné škole moderního umění, kterou navštěvovali dokonce žáci Akademie. Nejedly upoutal mladé malíře svou malbou, nadšením a všestrannými zájmy.

MALÍŘOVA PEDAGOGICKÁ ČINNOST V KRAJINÁŘSKÉ ŠKOLE

V následujících letech se Nejedly intenzívně zabývá pedagogickou činností. Každoročně organizoval pro své žáky v zimních měsících zájezdy do ciziny (především na jih). Nejedly miloval slunný jih, protože odpovídal jeho senzualismu a temperamentu.

Ve válečném roce 1943 poslalo 22 žáků svému profesorovi svazek vzpomínek nazvaný "Žáci k šedesátým narozeninám Otakara

Nejedlého". Vzpomínají v nich na různé události života školy.

Ze všech vzpomínek vystupuje plasticky osobnost Otakara Nejedlého – "osobnost silná, citově založená, morálně vysoká" (K.Endrýs). (Hanzlová, 1984, str.48)⁴

Vzpomínky jsou dokumentem nejen krásného vztahu žáků k učitel, ale zároveň také učitele k žákům.

Nejedlý svými žáky žil, rozdal jim vše. Dovedl pevně stmelit kolektiv, jemuž předal lásku k umění i pocit odpovědnosti. Dbal na umělecký i lidský vývoj svých žáků. V neposlední řadě se staral také o jejich hmotné zajištění, ke kterému patřilo i získání finančních prostředků k zájezdům do ciziny.

Už od svého dětství pociťoval Nejedlý nechuť k jakémukoliv školskému zařízení s tíživě pevným řádem. Projevil ji i svým odchodem od Engelmüllera. Proto své škole na Akademii nechtěl nikdy propůjčit "školní" příchut', ale vždy se snažil o vytvoření volného a nenásilného prostředí, ve kterém by se každý cítil svobodně. Chtěl vytvořit školu, na kterou budou všichni rádi vzpomínat.

OTAKAR NEJEDLÝ OČIMA SVÝCH ŽÁKŮ

Hanzlová (1984, str.49,50)⁵ přibližuje osobnost Nejedlého několika citáty jeho žáků:

Otakar Nejedlý "byl veselý, často si zpíval pro sebe a pro ostatní a prožívali jsme s ním mnohou veselost" (Alois Fišárek).

Na druhé straně svou silnou osobností "dovedl strhnout k nadšení a přimět k maximálním výkonům. Dovedl však také bavit své mladé přátele až do rána, a v těchto chvílích se otvíral – to byly ty nejkrásnější okamžiky" (K.Endrýs).

"Učitelovo zlaté srdce a ryzí přátelství bylo majákem v hlubinách bloudění" (B.Dvorský).

Nejedlý učil své žáky "dívat se na svět, malovat, zpívat, ale zvláště se snažil, aby z nich udělal poctivé lidi. Tehdy jsem nerozuměl, jak něco takového souvisí s malováním. Nežli jsem však opustil školu, pochopil jsem to" (M.Balcar).

"Nejedlého zajímala každá problematika, kterou jsme žili. Když mohl – pomohl, svojí dobrotou se stal legendární osobou" (Jaroslav Trnka).

Otakar Nejedlý zemřel v Praze 17.června roku 1957 ve věku 74 let.

V přílohách číslo 1 až 6 jsou vybraná díla Otakara Nejedlého (seřazená podle doby vzniku).

MOJE SETKÁNÍ S UČITELEM PAMĚTNÍKEM

Otakar Nejedlý - pro mě dříve nic neříkající jméno - jsem poprvé uslyšela z úst milého staršího pána - bývalého učitele, dnes důchodce z Ktové. Vesničku Ktová jsem navštívila se svými spolužáky a paní docentkou Kubínovou v letním semestru prvního ročníku studia učitelství pro 1.stupeň ZŠ na liberecké Technické univerzitě. Třídenní výtvarný kurz nám umožnil zdokonalit si techniku kresby v nádherném prostředí nedaleko známé zříceniny Trosky. Není tedy divu, že tento kraj, a celý Český ráj vůbec, vždy lákal mnohé výtvarníky z celé naší vlasti.

Touto krajinou byl okouzlen právě i Otakar Nejedlý, který sem jezdil se svou krajinářskou školou, jak jsem se v Ktové dozvěděla od bývalého pana učitele, který se s Nejedlým i jeho žáky několikrát osobně setkal.

JOSEF HÝSEK - ŽÁK OTAKARA NEJEDLÉHO

V Nejedlého krajinářské škole studoval i akademický malíř Josef Hýsek, který žije v Liberci. Když jsem se o něm dověděla, byla jsem nadšena, že budu moci poznat osobnost Otakara Nejedlého prostřednictvím jeho žáka a nejen díky literatuře. Domluvila jsem si tedy u Josefa Hýska návštěvu.

Po zazvonění mi otevřel milý usměvavý starý pán a srdečně mě zval dál. Celé odpoledne pak vyprávěl o zájezdech Nejedlého školy do všech koutů naší vlasti. Bylo vidět, jak na toto období svého mládí vzpomíná s láskou, jak mu těch několik roků studia přirostlo k srdci.

VYPRÁVĚNÍ MALÍŘE HÝSKA

Jeho poutavé vyprávění bych nyní ráda zprostředkovala. Vzpomínky malíře Hýska nám umožní poznat jak práci v Nejedlého krajinářské škole, tak i samotnou osobnost Otakara Nejedlého.

"Od dob Mařákových na Akademii výtvarných umění nebyla žádná speciální krajinářská škola", začíná své vyprávění Josef Hýsek. Škola Otakara Nejedlého vznikla ve 20.letech tohoto století (roku 1925) v Praze jako speciální krajinářská škola na Akademii výtvarných umění.

"Jeho škola byla typická tím, že cestovala po českých zemích i do zahraničí. Nejedlý jezdil se svými žáky pravidelně na ostrov Korčulu, v Jaderském moři u bývalé Jugoslávie, a na Korsiku. Tady starší generace jeho žáků vytvořila svá životní díla

- např. Josef Hubáček, Bedřich Pískač, Jan Slavíček. Všichni jmenovaní patřili do první generace Nejedláků", dodává srdečně pan Hýsek. První éra krajinářské školy trvala do začátku druhé světové války.

Protože válka znemožnila vysokoškolákům jejich studia, začíná druhá éra až v roce 1945. Nová skupina studentů byla přijata po přijímacích zkouškách na takzvanou přípravku. Mezi těmito žáky se ocitl i Josef Hýsek.

"Po revoluci v roce 1945 už to kvůli zdejším poměrům do zahraničí nešlo", pokračuje malíř. "Navíc budovy Akademie byly dost plné, takže Nejedlý se rozhodl uvolnit místa ostatním oborům. U americké armády v Plzni koupil veliký vojenský nákladník, kterému se říkalo UNRA. Na auto nechal nastavit jakýsi hliníkový kryt a z UNRY se stal cestovní autobus krajinářské školy Akademie výtvarných umění."

Jak bylo Nejedlého zvykem, odcestoval s krajinářskou přípravkou, tentokrát do zámku Žďár u Žďáru nad Sázavou.

Malíř Josef Hýsek

Akademie měla dost dotací od ministerstva, ale "Otakar Nejedlý do toho dával i své vlastní peníze. Tohle vím moc dobře,

protože jsem ve škole chvíli dělal účetního", dodává Josef Hýsek. Materiál si studenti platili sami, ale každý půlrok dostávali "materiální stipendium". To pokrylo téměř všechny výdaje.

Při zájezdech do Žďáru byli žáci ubytovávaní různě. Později koupil Otakar Nejedlý vojenský stan a skládací "kanadské" postele. Nejedlý vždy také pro celou přípravku vařil: "Byl to výborný kuchař. Ta jeho jídla po indicku...", vzpomíná malíř.

V roce 1947 zakoupila Akademie výtvarných umění pro krajinářskou školu dva objekty ve Starých Splavech na Máchově jezeře. "Na tom má zásluhu i režisér Miloš Forman a jeho bratr Pavel, který se tehdy stal žákem Nejedlého. Bratři Formanovi dali totiž škole k dispozici jejich tamní vilu", dodává Hýsek.

Staré Splavy se na několik let staly střediskem krajinářské školy. Pořádaly se zde i teoretické přednášky (dr.Štech - Dějiny umění, dr.Petr - Techniky umění,...). Ty se zde konaly na podzim.

"Paradoxem je, že je to tam krásný kraj, ale nikdo tam nikdy nic pořádného nenamaloval...Navíc se Splavy časem okoukaly a hledal se kraj nový."

Druhým centrem se stal Český ráj. Ze začátku sem krajináři pouze zajížděli ze Starých Splavů. Později se sem pořádaly větší - dvouměsíční zájezdy (často v květnu a červnu) a studenti tu se svým profesorem žili podobně jako ve Žďáře. Opět cestovali UNROU a spali v různých tábořištích ve vojenském stanu. Do Českého ráje spadá nejlepší údobí Nejedlého krajinářské školy. "Udělal se tady nejvíc práce. Kreslili jsme a malovali."

Krajina Českého ráje upoutala Nejedlého už dříve. Zajížděl sem často malovat se svým přítelem Vincencem Benešem.

"S námi toho Nejedlý moc nenamaloval, protože vařil. Staral se o nás jako náš táta", vzpomíná s láskou Josef Hýsek. "Malovali jsme, co kdo chtěl", pokračuje.

Jednou večer u rybníka Vidláku korigoval Otakar Nejedlý obrazy studentů a řekl: "Pánové, měli bychom změnit rajón, už jste se do toho tady dost zakoukali".

Foté krajinářská škola v roce 1949 začala se zájezdy do Jižních Čech do okolí Veselí nad Lužnicí. "V té době jsme měli před sebou poslední státnici z kresby, takže jsme malovali hlavně stromy."

První poválečná generace, do níž patřil i Josef Hýsek, studovala v letech 1945 - 1951. Za dva semestry měli zapsány semestry tři. Jednalo se o tzv. trimestr. Trimestr byl vytvořen pro

zkrácení studia, "protože škola čekala další nové studenty". V roce 1945 dělalo zkoušky skoro 3000 lidí. Přijato jich bylo hodně, ale "postupně se to prosívalo", takže v roce 1951 absolvovalo školu asi 60 lidí.

Později krajinářská škola Otakara Nejedlého zanikla a kolem roku 1975 ji převzal František Jiroudek. Stala se tak všeobecnou, ne už čistě krajinářskou školou. Jiroudek nepokračoval ve "výjezdech".

Malíř Josef Hýsek uzavírá své vyprávění: "Otakarů Nejedlému byl vytýkán, a některými kritiky stále je, opožděný romantismus (tehdy i jeho žáky). Jeho škola ovšem byla ohromně významným, dosud nedoceneným momentem v dějinách českého krajinářství. Byla v tomto století tím, čím byla ve století minulém škola Mařákova".

DÍLO JOSEFA HÝSKA

Josef Hýsek se narodil 31.10.1922 v Držkově u Semil. Za svůj život namaloval spoustu obrazů. Některé z nich jsem si měla možnost prohlédnout v Oblastní galerii v Liberci. Jejich fotografie přikládám v přílohách č.7 - 13. Jsou seřazeny podle doby vzniku, od nejstarších k mladším, aby byl patrný umělecký vývoj malíře, který se v současnosti věnuje pouze restaurátorství.

METODICKÁ A DIDAKTICKÁ PRÁCE S DĚTMI NA 1.STUPNI ZŠ

MOJE ZAMĚSTNÁNÍ

Po dokončení bakalářského studia jsem pokračovala ve studiu magisterském v oboru český jazyk a zároveň nastoupila do zaměstnání.

Za své působiště jsem si původně vybrala málotřídní školu nedaleko svého bydliště, v nevelké obci v Českém ráji. Při výběru tohoto budoucího pracoviště hrál velkou roli i fakt, že budu moci využívat okolní přírodu ke svému pedagogickému působení v řadě předmětů, tedy i ve výtvarné výchově.

Vzhledem ke změnám, které v této škole nastaly, jsem však nastoupila na místo učitelky prvního ročníku na základní škole v Turnově. Přestože neučím na venkovské škole obklopené lesy, svůj záměr, využít přirozených krás Českého ráje při výuce, mohu přesto uplatnit.

POJETÍ VÝTVARNÉ VÝCHOVY

Pojetí výtvarné výchovy vychází ze zkušeností, které dítě získalo před nástupem do ZŠ. "...Úloha předmětu je výchova citlivého, tvořivého a moudrého člověka prostřednictvím výtvarných aktivit..." (Návrh osnov, 1993, str.132)⁶. Pedagog by měl brát zřetel na to, aby tyto tři složky byly v pevné jednotě.

ZÁKLADNÍ PRAVIDLA PRO HARMONICKÝ VÝVOJ DÍTĚTE VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Ve výtvarné výchově (stejně jako v ostatních předmětech) se dítě rozvíjí postupně. Chceme-li, aby tento vývoj byl harmonický, měli bychom dodržovat několik základních pravidel, které jsou uvedeny v Návrhu osnov (1993, str.132)⁷:

1. utváření uvolněného a přátelského ovzduší
2. všestranné prohlubování senzibility
3. budování subjektivních vztahů ke světu
4. rozvíjení výtvarného myšlení
5. probouzení kreativity
6. příprava na skupinovou spolupráci

7. poznání výrazových prostředků výtvarného jazyka
8. seznamování s výtvarnými materiály, nástroji a technikami".

POSTOJ PEDAGOGA K VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ A JEHO PŘÍSTUP K DĚTEM

V neposlední řadě je důležité, jaký postoj k výtvarné výchově zaujímá sám učitel. Jak se žáci budou stavět k výtvarným činnostem, záleží tedy především na něm. Aby děti práce zaujala, musí i učitel být okouzlen námětem, z jeho chování musí dítě vyčítit radost a nadšení. Toto si uvědomoval i J.J.Pestalozzi: "...Ustanovil jsem se na tom, že nemá být ani minuty za den, kdy by nemusela moje dívka čísti z mé tváře a rtů, že moje srdce jest jejich srdcem, že jejich štěstí je mým štěstím a jejich radost mou radostí...".

Učitelův postoj tedy výrazně motivuje k výtvarným činnostem. Motivace je vlastně rozhodující a úvodní fází pedagogického působení ve výtvarném procesu. Děti motivujeme slovně (rozhovor, vyprávění), ukázkou (pozorování skutečnosti, obrázek) atd. Vždy však musíme dbát na to, aby motivace byla zabarvena nejen rozumově, ale především emočně.

Pedagog svým počínáním a etickým postojem k výtvarné práci výrazně ovlivňuje výtvarný proces, který je pak buď intenzivní nebo naopak neživý a tudíž bezvýznamný.

Vliv učitele je patrný i v pozdější době, kdy jeho žáci hledají "...most mezi dětstvím a adolescencí..." (Návrh osnov, 1993, str.135)⁸. Kolem desátého roku dítěte dochází k tzv. krizi dětského výtvarného projevu a k zastavení jeho vývoje (volně dle Návrhu osnov, 1993, str.135)⁹. Přetrvávali-li touha po poznání a zájem o tvořivost a o výtvarné prožívání a vyjadřování, pak vývoj plynule postupuje kupředu. V opačném případě se proces prakticky natrvalo zastaví.

Tuto skutečnost si plně uvědomuji a cítím povinnost maximálně se dětem věnovat, probudit v nich takovou touhu po poznání a lásku k výtvarným činnostem, aby samy vyhledávaly krásu kolem sebe a s obrovskou chutí a ctižádostí ji zachycovaly svými malými ručkami do skicáků a bloků.

Výtvarná činnost přispívá velkým dílem k obohacení života dítěte. Ve škole se stává žákem a proniká do tajů různých výtvarných postupů a technik, seznamuje se s materiály a učí se používat rozličné nástroje. Dítě tak získává řadu nových poznatků.

Nedbáme tolik na zručnost žáka a kvalitu jeho výtvarného projevu, neboť tak bychom ho jedinečně odradili, ale sledujeme především jeho vztah k výtvarné činnosti. Největší prožitky má totiž dítě ze své vlastní tvůrčí práce, a ne z technicky dokonale zvládnutého úkolu. Výtvarný projev je pak pro nás záznamem o intenzitě dětského prožitku.

NÁMĚTOVÉ OKRUHY

Látka výtvarné výchovy je dětem zprostředkována námětem. K hlavním námětovým okruhům se vracíme v každém ročníku, ale vždy s nimi děti pracují v náročnějších a složitějších formách. Měli bychom dbát na to, aby výtvarné činnosti postupovaly vždy od jednoduchých ke složitějším a od celku k detailům.

DŮLEŽITOST HRY V DĚTSKÉ VÝTVARNÉ ČINNOSTI

Je důležité, aby veškerá dětská výtvarná činnost měla charakter hry, která je vlastní všem dětem. Zároveň je ale důležité, aby v každé hře byly prvky, které umožňují "radostné spotřebování smyslové energie a plné soustředění na vyvolávání představ, pozorování vnějšího světa, manipulace s výtvarnými prostředky, materiálem, barvou, nástrojem". (Karbusická, 1985, str.21)¹⁰

ZAČÁTKY KRESBY

Max Švabinský kdysi řekl: "Základem malířství je a vždy zůstane kresba". Myslím, že o pravdivosti tohoto tvrzení nemůže být pochyb. Vždyť všichni z nás začínali kreslit pastelkami. Prvotní čmáranice později dostávaly reálnou podobu. Zpočátku tedy u dětí převažuje kresba z představy, později doplněná o seznamování se skutečností.

Děti do ZŠ přicházejí vybaveny základními zkušenostmi z domova a samozřejmě i z MŠ.

Ale jak vlastně začít ve škole s dětmi kreslit? Nejjednodušší pro ně jistě bude kresba ploch, později tvarů předmětů (nejprve hranatých) a postupně, a hlavně bez spěchu, přecházet k zachycování objemu předmětů, k uvědomování si perspektivy a vyjádření světla a stínu. To vše vyžaduje učit děti silné vnímavosti.

Nejvhodnějším kreslicím nástrojem pro děti jsou ty, které zanechávají širokou stopu. To znamená: uhl, rudka, barevné křídly, pastel, silnější štětec.

Uhlí považují za vůbec nejvhodnější, protože jeho stopa jde lehce smazat a dítě tak může jednoduše zrušit nepovedenou čáru a nemusí mít strach, že výkres zkazí. Toto nám jiné nástroje neumožňují. Nedoporučuje se ani kresba tužkou, která jednak zanechává úzkou stopu, a jednak nutí děti k neustálému gumování.

Kresbu vytvořenou měkkými materiály je nutné fixovat, aby se chránila před zničením. Fixování by měl provádět raději učitel, a to po vyučování (kvůli zápachu fixativu).

NETVOŘIVÉ METODY

Estetickovýchovné zaměření výtvarné výchovy, princip tvořivosti a seberealizace žáků vylučují používání netvořivých metod, které snižují úroveň předmětu. Jak tvrdí Macko a kol. (1979, str.12)¹¹: "Jde zejména o metodu kopírování (předkreslování a kopírování vzorů) a o výtvarný diktát, při kterém se neustálými direktivami učitele násilně uniformují tvarová, barevná a kompoziční řešení. Výsledkem těchto netvořivých metod a postupů jsou schematizované, esteticky nepůsobivé práce, při nichž se žák v estetickém směru nerozvíjí".

VÝTVARNÉ OSVOJOVÁNÍ PŘÍRODY

Jedním z tematických celků ve výtvarné výchově na ZŠ je výtvarné osvojování přírody. Jeho úkolem je zaměřit pozornost žáků na estetické vnímání a hodnocení přírodních útvarů. Je nutné vést děti k "...záměrnému pozorování a citlivému vnímání bohatosti barev, tvarů a struktur přírody...", jak uvádí Macko, Nevřelová (1987, str.41)¹². Souhlasím s názorem Poupy, Vosečka (1983, str.58)¹³, že: "Hluběji vnímat a prožívat přírodu kolem sebe musíme děti učit pozorně, trpělivě..., podněcováním fantazie, soustředěným zahleděním".

Na venkově jsou podmínky pro práci ve výtvarném osvojování přírody mnohem příznivější než ve městě. Děti tu žijí v blízkém styku s přírodou. Není proto problém, kdykoli s žáky podniknout vyučovací vycházku. Na vycházkách je vedeme k pozorování změn v přírodě, rozmanitosti tvarů a pestrosti barev. V podzimních nebo jarních měsících si všímáme především stromů bez listů (jejich větvení, stavby a růstu).

"Mám rád obrazy, které ve mně vzbuzují chuť se tam procházet, jestliže to je krajina", tvrdil Renoir. A já dodávám, že krajina by v nás měla probouzet chuť k jejímu výtvarnému zpraco-

vání. To je také to nejdůležitější, co bychom v dětech měli podporovat.

KRESBA KRAJINY

Kreslení a malování krajiny je vyvrcholením výtvarné práce. Výtvarné zachycování krajiny vede ke správnému pozorování podstatných věcí, jejich prostorových a barevných vztahů a proporcí.

Je třeba učit děti vidět v krajině velké formy a celek. Jak říká Masák (1971, str.71)¹⁴: "Úkolem malíře není vytvořit na plátně nebo kresbou barevnou fotografii přírody". Musíme tedy dětem vštípit, aby zdůrazňovaly při kresbě krajiny jen to podstatné a zbytečné detaily potlačovaly, nebo dokonce vypustily. Kresba detailů je totiž pro děti typická a kompozice a celek jim unikají. Učitel by s tím měl počítat a přizpůsobit své vyučovací metody tomuto vývojovému znaku.

Krajinu si dítě musí nejprve pozorně prohlédnout, teprve pak může začít s kreslením. Je důležité, aby si vybralo jednoduchou krajinu s tzv. orientačními body (strom, dům). Postupně se pak lze vypracovat i k zachycování složitějších krajinných úseků, ale domnívám se, že to se týká spíše starších žáků, ne tedy dětí na 1.stupni ZŠ.

Je dobré dětem nastínit princip tzv. prostorových plánů (první je v popředí, druhý uprostřed a třetí v pozadí krajiny), neboť na nich závisí i hloubka obrazu. Docílíme jí tím, že upozorníme na to, jak se jednotlivé tvary navzájem překrývají, že předměty v dálce se nám zdají menší než ty vepředu.

SMYSL DĚTÍ PRO DETAIL

Děti mají obrovský smysl pro detail. Jak jsem již uvedla, při kresbě krajiny je chybné zaměřovat se na detail, ale na druhé straně toho můžeme výborně využít v jiných úkolech, jak jsem se o tom sama přesvědčila při práci s dětmi.

Domluvila jsem se v jedné venkovské škole s učitelkami ve 3. a 4. ročníku a v hodině výtvarné výchovy zadala dětem úkol, aby uhlém do detailu kresebně vypracovaly vybrané přírodniny (případně jejich část).

MOJE PRÁCE S DĚTMI

ÚKOL:

Pokuste se nakreslit uhlem detail předmětů z přírody tak, jako by je viděl malý brouček.

VÝTVARNÁ ČINNOST:

1. (úvodní) fáze - motivace:

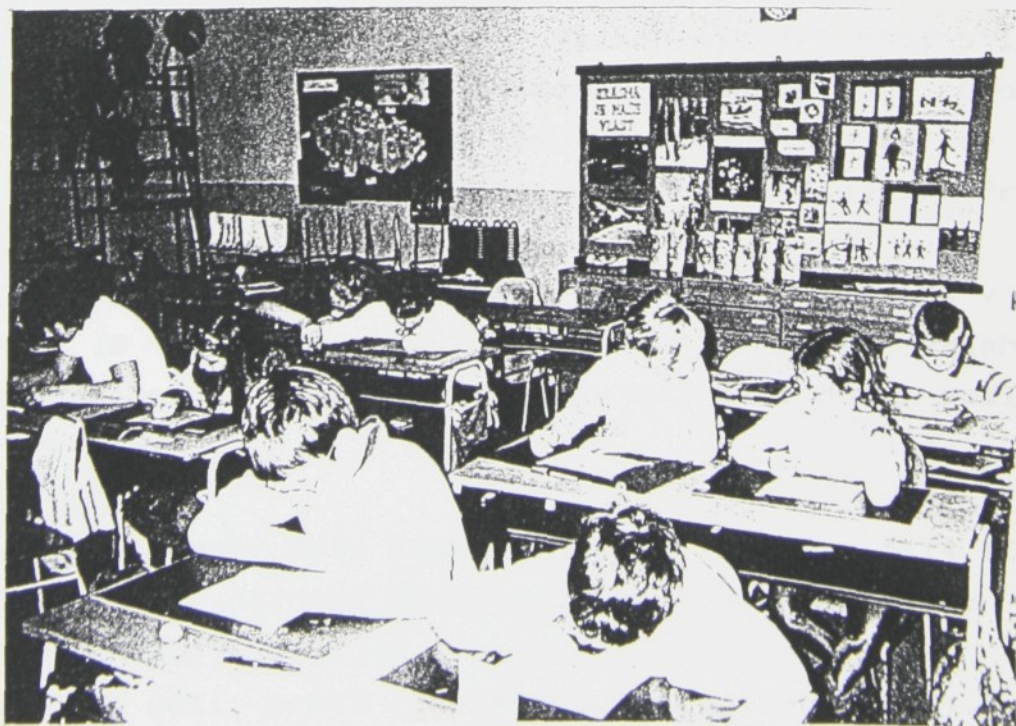
"Děti, představte si, že by vás kouzelník proměnil v broučky. Jak byste asi viděly svět okolo sebe? Všechno by určitě bylo vidět zřetelněji. Čárky na listu, letokruhy na pařezu, všechno, co je na první pohled nepatrné".

2. fáze - vlastní činnost dětí:

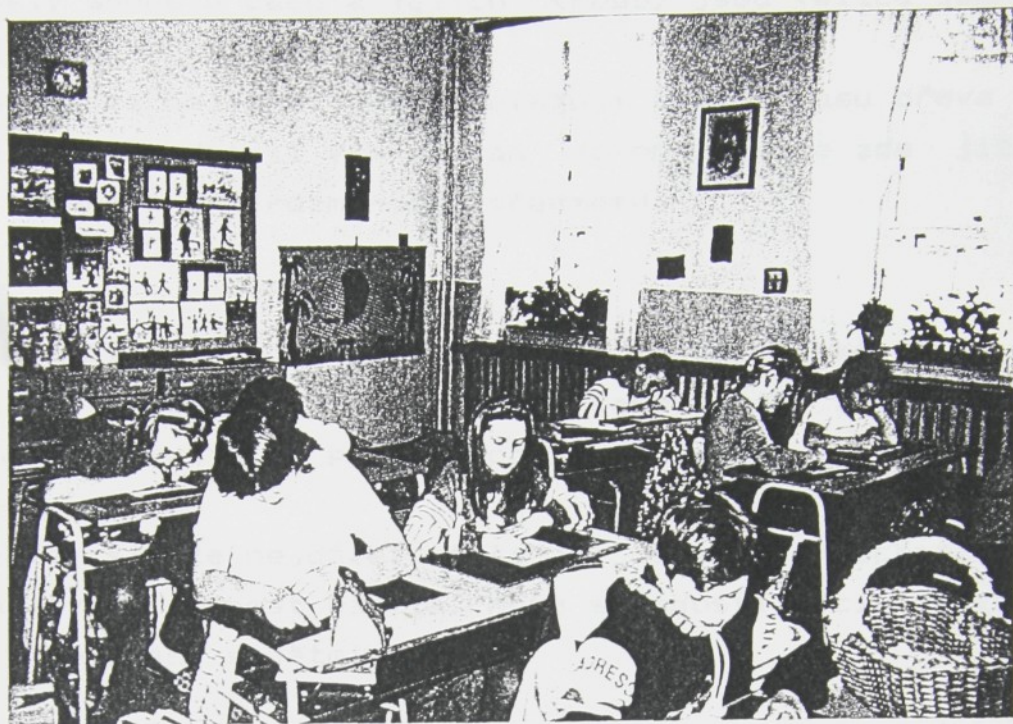
Děti si samy zvolily, jaké předměty chtějí kreslit. Už z přístupu k volbě přírodniny bylo patrné, že se na práci většina z nich těší.

Uhlem nekreslily poprvé, takže jsem jim nemusela vysvětlovat kresebnou techniku.

Po celou dobu jejich činnosti se nevyskytly žádné důležité dotazy. Děti postupovaly nestejně rychle, což vyžadovalo mou rychlou orientaci. Rozhodující bylo práci u jednotlivých dětí včas zastavit a nenechat ji přeplnit zbytečnými zásahy. Po celou dobu pracovala většina žáků s radostí. Soustředěně pozorovali předměty na své lavici a bylo vidět, že je práce baví.

Děti při práci

Děti při práci

3. fáze – závěrečné hodnocení dětských prací:

Nechala jsem děti, aby samy zhodnotily své práce. Všechny chválily své kamarády a svůj výkres často kritizovaly, a někdy se za něj i styděly.

Proto bylo nezbytné, abych jejich výtvary zhodnotila ještě sama. Sdělila jsem jim podle pravdy, že všechny děti úkol splnily, i když některé lépe a jiné hůře. Zdůraznila jsem, že důležité pro mě bylo hlavně to, jaký postoj k činnosti zaujaly. Proto jsem pochválila děti, které se snažily.

Každý dobrý pedagog by mi dal jistě za pravdu v tom, že hodnocení je důležitým faktorem pro formování vztahu dítěte k výtvarné činnosti a mělo by mu tedy přinášet dobrý pocit.

SHRNUTÍ:

Některé kresby byly čistě lineární (přílohy č.14,15,18,21), v jiných už byly náznaky plynulého napojení ploch bez hraniční linie (přílohy č.16,17).

Některé děti práci rychle odbyly (příloha č.15), což bylo způsobeno zřejmě mým sdělením, že práce nebudou známkovány, jiné

potřebovaly spoustu času a jejich kresby jsou velice jemné (příloha č.19).

Osobně za nejlepší práci považuji kresbu kusu dřeva (příloha č.20), kde je detail vypracován dokonale a je zde již patrné barevné vidění i trojrozměrnost předmětu.

ZÁVĚR:

Z dětských výtvorů je patrné, že každý z žáků je ve výtvarném projevu na různé úrovni. Proto také každý z nich potřebuje různě motivovat. Ale pro všechny děti je společný dostatek povzbuzení.

Myslím si, že nejdůležitější je, aby dítě pochopilo, co má dělat, a aby ho činnost bavila. Mohu s radostí říci, že tento záměr byl v mé práci s dětmi splněn.

Český ráj - místo, které je mému srdci nejbližší. Tady jsem se narodila, podnikla první krůčky, vyrostla. Je to místo, kde mám svůj domov, rodiče a sourozence, svou lásku a své nejlepší přátele.

Miluji tento kraj, jeho lesy, louky, potůčky a rybníky, osamocené skály i skalní města, malebné chaloupky i rozlehlé statky, zdejší rostliny a živočichy. To všechno vytváří neopakovatelnou krásu, měnící se v jednotlivých ročních obdobích.

Proto jsem místa svého rodného kraje nekreslila s vědomím, že musím, ale s vědomím, že chci.

O MÍSTECH, KTERÁ JSEM KRESEBNĚ ZPRACOVALA

Od údolí řeky Jizery se až k vesnici Koberovy táhnou Suché skály. Všichni, kdo je dobře znají jim říkají jednoduše Sušky. Říká se jim také České nebo Maloskalské dolomity. Sušky jsou nejsevernější skalní město Českého ráje, zcela odlišné od těch ostatních. Z dálky nám připomínají varhany, neboť jejich hřeben je ostrý a ne tak měkce zaoblený jako vrcholy Hruboskalska nebo Prachovských skal. Ale z některých míst nám je přesto hodně připomínají, jak je vidět i v mé kresbě.

Suché skály

Ve vesničkách Českého ráje si můžeme prohlédnout lidovou architekturu. Téměř všude najdeme statky s velkými vraty. Některá z nich jsem nakreslila i do své práce.

První vrata mě upoutala u statku na návsi v Dobšicích.

Statek v Dobšicích

Turistickou stezkou z Hrubé Skály do Kacanov procházíme kolem Kopicova statku. V něm i jeho přilehlém okolí se natáčela celá řada filmů, hlavně pohádek. Vojtěch Kopic, který tu žil, zanechal návštěvníkům překrásnou podívanou. Nedaleko své samoty vytesával v lese do měkkého pískovce galerii naivních výtvorů. Byla jsem tady už nesčetněkrát, ale nikdy jsem si nenechala uniknout jejich prohlídku.

Kopicův statek

Srdcem Českého ráje je nazýván Turnov. Kousek za městem le-
ží ves Dolánky a v ní Dlaskův statek. Je dokladem turnovské lido-
vé architektury. Vrata u něho se jistě líbí každému, kdo kolem
prochází.

Dlaskův statek

Vyskeř - malá vesnička uprostřed Českého ráje, jejíž dominantou je stejnojmenný čedičový vrch. Mám k ní nejbližší vztah, protože tu mám svůj domov. V každé roční době vypadá Vyskeř úplně jinak, ale pokaždé je nádherná. A kde vzala vesnička s kopcem své jméno?

Jak vypráví pověst, oblehlo kdysi dávno nepřátelské vojsko tvrz v Mladějově. Tamní vladyka brzy pochopil, že se sám neubrání, a poslal svou dceru Annu tajnou podzemní chodbou pro pomoc. Když Anna vyšla z chodby ven, ocitla se v neznámém lese. Náhle se jí zjevila její patronka, ukázala směrem ke kopci na hořící keř a pravila: "Viz keř, dcero má, a doufej!" Děvče se k zářícímu keři rozběhlo, uvidělo známý kraj a přivedlo otci z Turnova pomoc. Na památku zázraku nechali lidé na kopečku vystavět roku 1830 Kapličku sv. Anny.

Kaplička sv. Anny

Už od malička chodím "na Kapličku" hrozně ráda. Dříve odsud bylo vidět daleko do všech světových stran. Postupem času však okolní les kopeček zakryl a dívat se můžeme jen na Trosky, Kozákov a Ještěd. Přesto je krásné a romantické sednout si na práh u dveří a nechat do sebe proudit ticho a sílu přírody, která nás obklopuje.

Na úpatí vrchu Vyskře se rozprostírá místní hřbitov. Uprostřed něho stojí pseudogotický kostel z přelomu 19. a 20.století. Naproti němu se nachází dřevěná zvonice z roku 1504. Díky opatrování zdejšími lidmi tu stojí už několik století v původní podobě.

Dřevěná zvonice

Vydáme-li se po silnici z Vyskře k rybníku Věžáku, asi po dvou kilometrech projdeme skalní bránou, které se říká Pekařova. Pokud se nebojíme výšek, můžeme snadno vyjít na její vrchol a odpočinout si tady.

Pekařova brána

Rybník Věžák je jeden z tzv. Podtroseckých rybníků. Jeho mírná hloubka láká v letních měsících spoustu rodin s dětmi ke koupání. Večer tu pak zavládne klid, který přiláká vášnivé rybáře. V posledním ročním období sem přicházejí milovníci zimních sportů a bruslí po zamrzlé hladině rybníka. Po celý rok nás tu sledují skály, které vystupují z vody a pnou se do veliké výšky. Už po mnoho staletí tu stráží rybník i jeho okolí.

Skály u Věžáku

Každý, kdo do Českého ráje přijde, si ho musí okamžitě zalíbit. Je tu taková spousta krásy, že se určitě nenajde nikdo, kdo by neobjevil alespoň jedno místo, které ho zcela uchvátí.

Část II. – VYUČOVÁNÍ SLOHU

Úvod

Málokteré krajině naší vlasti se dostalo tolik bohatství, krásy i obdivu jako celkem malému prostoru na severovýchodě Čech, který nese romantický název Český ráj.

Tento nádherný kout naší země nazvali v 19. století Českým rájem návštěvníci lázní v Sedmihorkách a právem vzdali hold krajině, již můžeme směle prohlásit za jedinečnou. V podivuhodné harmonii tu splývá v zázračnou jednotu minulost s přítomností, vzácným způsobem se doplňují jedinečné přírodní jevy s významnými díly lidského umění. Krajina si stále zachovává svěžest, její obraz se zrcadlí na hladinách rybníků, zříceniny hradů neztrácejí svou romantickou podobu a výstavná zámecká sídla soutěží s malebnými lidovými stavbami. To vše doplňují velkolepá pískovcová skalní města.

Český ráj má výhodu proti méně výrazným a romantickým oblastem. Už jen jeho označení, které se stalo zeměpisným pojmem a názvem krajiny, v sobě skrývá souhrn krásy, poezie a snů. Český ráj, to je celý souhrn kouzelných prvků. Skály jsou rájem horolezců, stezky rájem turistů, řeka rájem rybářů, krajina jako celek s veškerou architekturou pak rájem umělců, především výtvarných. Říká se, že ráje se nelze nasýtit. A budeme-li se umět správně dívat kolem sebe, ani s naším Českým rájem tomu nebude jinak.

Vím, každý kout naší země má svůj vlastní osobitý půvab, ale očím rodáků kraj umožňuje vnímat víc detailů, jemností a tajností než těm, kteří jsou pouze jeho návštěvníky.

Zajímalo mě, zda se i děti ve čtvrtém a pátém ročníku prvního stupně základní školy umějí pozorně a vnímavě dívat na okolní svět a jestli dokáží popsat jeho neopakovatelnou krásu a zda při citlivém sledování míst svého rodného kraje dokáží vymyslet příběh, který by se k nim mohl dějově vztahovat.

Uvědomila jsem si, že prostor pro uskutečnění této myšlenky mi poskytují vyučovací hodiny slohu, které jsou významnou, i když často podceňovanou, součástí českého jazyka.

JAZYK A SLOH

Jazyk je prostředkem vzájemného dorozumívání lidí. Jazykem si lidé mezi sebou sdělují veškeré informace (pocity, myšlenky), vyjadřují jím své prosby a přání. Jazykové vyjádření se uskutečňuje v jazykových projevech. O jedné skutečnosti se však může každý z nás vyjádřit různým způsobem, každý může využít různých jazykových prostředků. Volba těchto prostředků závisí na tom, o jaký projev se jedná, zda o mluvený nebo psaný, a dále na tom, komu je určen. "Tomuto způsobu výběru a využití jazykových prostředků a jejich uspořádání v jazykových projevech říkáme **sloh** (styl) jazykového projevu." (Havránek, Jedlička, 1970, str. 424)¹⁵

JAZYKOVÁ KULTURA A JAZYKOVÁ VÝCHOVA

Se slohem je úzce spjata jazyková kultura. Tou rozumíme kulturu jazyka, s ní souvisí stav spisovného jazyka a jeho kultivování, a kulturu řeči, tedy úroveň jazykových projevů a její zvyšování. Jazyková kultura však nemůže být omezena jen na jazykovou správnost. Jejím důležitým prvkem je i požadavek **jazykové vytříbenosti**, která představuje vhodný výběr jazykových prostředků se zřetelem k obsahu a účelu jazykového projevu.

Neodmyslitelnou součástí jazykové kultury je i jazyková výchova, která by měla být uplatňována zejména ve vyučovacích hodinách českého jazyka, tedy i slohu. Cílem jazykové výchovy je člověk, který je schopen účinně komunikovat s kýmkoli, v jakékoli situaci, za jakýchkoli podmínek, osvojil si normu spisovného jazyka a umí vhodně používat jazykové prostředky ve svých projevech. Domnívám se, že právě vyučování slohu je jedním z prostředků jak tohoto cíle dosáhnout.

ZÁSADY PŘI VÝUCE SLOHU

Než přistoupíme k vlastní práci s dětmi, je důležité si uvědomit, že efektivní a dokonalé vyučovací hodiny slohu jsou podmíněny určitými pravidly, kterými se musí učitel řídit, pokud chce, aby výsledky žáků ve výuce byly co nejlepší.

Tak jako v ostatních předmětech i při vyučování slohu musí učitel dodržovat řadu nezbytných zásad. V současnosti jsou rozhodující tyto zásady, které uvádí doc. Hubáček (1990, str. 20 až 21)¹⁴:

1. zásada spojení školy se životem
2. zásada zřetele k věkovým zvláštnostem žáků
3. zásada všestranné výchovnosti
4. zásada integrity vyučování slohu
5. zásada uvědomělosti a lingvistického přístupu
6. zásada přiměřené náročnosti
7. zásada strukturního uspořádání učiva
8. zásada názornosti
9. zásada aktivity
10. zásada trvalosti osvojení učiva.

Nyní bychom se měli podrobněji zmínit o jednotlivých zásadách z hlediska vyučování slohu na 1. stupni základní školy.

1. zásada spojení školy se životem

Každý učitel si musí uvědomit, že výuku slohu je nutné směřovat tak, aby žáka co nejlépe připravil pro každodenní život. Je obzvlášť důležité správně volit témata ke zpracování. Z hlediska této zásady jsou nejvýznamnější témata aktuální. Dítě jistě uvítá, zadá-li učitel začátkem září slohové téma *"Můj největší prázdninový zážitek"*, neboť je plné dojmů z léta, o něž se chce s námi podělit. Pokud však zvolíme stejné téma koncem listopadu, bude pro dítě, které už začíná žít Vánocemi, nesnadné a samozřejmě i nezáživné psát o tom, co dělalo o prázdninách. Důležité jsou i tematické okruhy vycházející z běžných situací, s nimiž se dítě setkává – např. *"U lékaře"*, *"Sám nakupuji"*, *"Jak si chystám do školy"* apod. Díky vhodnému výběru témat naučíme žáka dobré komunikaci s okolním světem.

2. zásada zřetele k věkovým zvláštnostem žáků

Je důležité volit témata nejen aktuální, ale zároveň i věku blízká a přiměřená, která jistě u žáků vyvolají kladnou odezvu a chuť věnovat se práci s nadšením. Výběrem adekvátního tematického okruhu lze předpokládat i úspěšnost jazyko-

vého zpracování.

Dodržování této zásady zabraňuje i předčasnému nácviku, pro žáky prvního stupně obtížných útvarů, jako jsou například úvaha, kritika, výklad... Snadné nejsou ani útvary informativního postupu (zpráva, oznámení), proto se jejich nácvik provádí až ve 4. až 5. ročníku.

Shrnutím poznatků o prvních dvou zásadách dojdeme k závěru, že úspěšnějších výsledků ve výuce slohu dosáhne učitel, který se dokáže vcítit do dětské duše a vybírá pro své žáky témata zajímavá, přiměřená jejich věku a stále nová, než učitel, který se drží po celou dobu své praxe takových témat, která časem přestala být aktuální a stala se tak pro současné žáky nezajímavými až zcela cizími a nicneříkajícími.

3. zásada všestranné výchovnosti

Pojem všestranná výchovnost je ve výuce slohu určitě na místě. Slohový výcvik totiž nepřispívá jen k výchově rozumové, ale i k výchově vlastenecké, etické, estetické, pracovní, k výchově k ochraně životního prostředí (ekologické),...

4. zásada integrity vyučování slohu

Podle doc. Hubáčka (1990, str.34)¹⁸ se uplatňuje "především integrita vyučování mluvnice (vlastního jazykového vyučování) a slohu". Je nezbytné naučit žáka vyjadřovat se spisovně. Ve vlastní výuce mluvnice se žák seznamuje s prostředky spisovného jazyka (mluveného i psaného) a ve výuce slohu se pak učí tyto prostředky používat. Slohový výcvik tedy navazuje na poznatky z jazykového vyučování.

Prvky integrity vyučování slohu najdeme i v literární výchově, tedy v hodinách čtení. Mám na mysli rozbor textu, jeho reprodukci (popř. reprodukci některých částí článku), rozhovor o článku, zodpovězení učitelových otázek vztahujících se k textu. Na druhé straně musí učitel i v hodinách slohu dbát na správné čtení.

Integrita čtení a slohu znamená i značné rozšiřování slovní zásoby žáka. Naším úkolem je, abychom žákovi nové

slovo vysvětlili (jeho obsah a použití) a aby se ho naučil aktivně používat.

Další prvky integrity najdeme i v ostatních předmětech (v prvouce, vlastivědě, výtvarné výchově, hudební výchově, pracovní výchově, ale i v matematice). *a vlastně...*

5. zásada uvědomělosti a lingvistického přístupu

"Tato zásada má svou stránku gnozeologickou a stránku psychologickou." (Hubáček, 1990, str.38)¹⁹

Z hlediska gnozeologického vedeme žáka k poznání a správnému ovládnutí elementárních základů věd. Stránka psychologická se uplatňuje tak, že poznání se vždy děje za aktivní účasti žáka. Uvědomělost dbá na odstranění vědomostí zvládnutých pouze formálně a slovně. Snažíme se tedy o to, aby žák nové poznatky nejen chápal, ale uměl je i správně využívat. Lingvistický přístup se v hodinách slohu uplatňuje zejména ve stylistice.

6. zásada přiměřené náročnosti

Předpokladem jejího dodržování je dokonalá znalost osnov vzdělávacího programu, podle něhož škola vyučuje, neboť se tato zásada uplatňuje stupňováním obtížnosti slohových úkolů v jednotlivých ročnících. Učitel musí bezpodmínečně znát cíl jednotlivých útvarů v každém z ročníků. Jiný totiž bude cíl v nácviku vypravování ve 2.ročníku a jiný v 5.ročníku prvního stupně ZŠ.

7. zásada strukturního uspořádání učiva

Základ struktury slohového učiva tvoří souhrn slohových útvarů. Osu slohového výcviku pak tvoří popis a vypravování. Tuto osu dotvářejí formy společenského styku, nejprve základní (psaní dopisu) a ve 4.a 5.ročníku se přidávají i zpráva a oznámení. Aby byla dodržována zásada strukturního uspořádání učiva, je důležité uplatňovat následující fáze praktického slohového výcviku.

a) INVENCE = fáze přípravná

Shromažďování materiálů - shromažďování materiálu

Invence má dva úkoly: 1) obsahově vymezit dané téma

- s tím úzce souvisí motivace

2) specifikovat dané téma.

Důležitost invence nesmíme podceňovat. Pokud se této fázi budeme věnovat nedostatečně, nebo ji dokonce vynecháme, i dobrý žák bude vyprávět nepřehledně, bez návaznosti, vynechá podstatné části příběhu,...

b) KOMPOZICE - utřídění materiálu

- vytvoření osnovy

c) STYLIZACE - jazykové ztvárnění obsahu

- závisí na slohovém útvaru, který nacvičujeme

V této fázi postupujeme od spontánního, často nespisovného vyjadřování žáka k souvislým projevům spisovným. Je nutné činit tak nenásilně, bez častého přerušování žáka. Spousta nedostatků postupně vymizí sama a v následujících ročnících se už nemusí vyskytovat. Záleží zejména na jazykovém vzoru, kterým je sám učitel, a na jeho jazykovém projevu. Zároveň je ovšem nevhodné představovat náš vlastní projev jako jediný správný, čímž bychom omezovali osobitý rozvoj dítěte v jeho slohovém projevu.

8. zásada názornosti

Tuto zásadu považoval ve výuce za velice důležitou už Jan Ámos Komenský. Názornost je úzce spojena s aktivním myšlením. Žáci si lépe představují věci, které mohou sami pozorovat, poslouchat, jichž se mohou sami dotýkat.

Stejně jako Komenský se i já domnívám, že zásada názornosti je ve vyučování značně významná, a proto mám v úmyslu ji ve svém povolání rozhodně dodržovat.

9. zásada aktivity

Zásada aktivity se v hodinách slohu uplatňuje v různé míře. Tato míra závisí na zvolené formě práce. Zvýšené aktivity docílíme například při skupinové výuce a v samostatné práci. Důležitou roli ve výše uvedené zásadě hraje motivace, tedy vzbuzení zájmu dítěte a chuti aktivně se zapojit.

10. zásada trvalosti osvojení učiva

Tato zásada závisí výhradně na učiteli, tedy na tom, jak bude slohu vyučovat. Rozhodující jsou metody práce, intenzita procvičování, zařazování vhodných slohových cviče-

ní, práce s jednotlivci a podobně. Podle doc. Hubáčka (1990, str. 49)²⁰ "by si žáci měli na trvalo osvojit vhléd do základních dvou postupů, vyprávěcího a popisného; praktickou vlastní činností, nikoli osvojováním byť i stručných definic útvarů na těchto postupech založených". Na trvalo by si měli osvojit i tvorbu osnovy; s tím že pochopí její smysl. Měli by také zvládnout utřídit slovní zásobu, umět vhodně využívat jazykové prostředky.

SOUČASNÁ PODOBA SLOHU VE 4.A 5.ROČNÍKU NA
1.STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

SLOH V SOUČASNÝCH OSNOVÁCH

Podoba vyučování slohu je charakterizována v osnovách. Vzhledem k tomu, že v současné době existují tři uzákoněné vzdělávací programy, podle nichž je možné vyučovat, není podoba slohového výcviku zcela jednoznačná. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla obsah vyučování slohu v jednotlivých osnovách porovnat.

4.ročník

Podle mých informací je v současnosti nejvíce škol přihlášeno ke vzdělávacímu programu **Obecné školy**. V osnovách obecné školy se uvádí, že žáci 4.ročníku by měli do konce školního roku zvládnout:

1. orientaci ve stavbě textu

Poznávají jednotlivé části textu (úvod, vlastní děj, konec příběhu) a sledují členění textu do odstavců.

2. třídění a záznam poznatků

Při poslechu výkladu (např. při besedách, návštěvě muzea apod.) se děti učí zapisovat výstižné poznámky pro pozdější slohové zpracování. Osvojují si psaní zprávy.

3. zachycení a vystižení děje, změny

Žáci se učí zachycovat průběhy změn v různých procesech například proměnu přírody na podzim, rozlišují jevy podstatné a vedlejší.

4. věcné, přesné a poučné sdělení

Učí se vytvářet informativní sdělení, oznámení o nějaké skutečnosti, popis pracovního postupu a přitom se držet tématu, stanovit si cíl sdělení a nejpřímější cestu, jak tohoto cíle dosáhnout.

5. zdvořilé jednání s ostatními, vyslovení názoru, upřesňování a oprava druhých, souhlas a nesouhlas

S tímto bodem souvisí učení se vyslechnutí názoru druhých, toleranci a zdvořilosti při jednání s lidmi.

6. výrazy posvátné, zakázané a citově zabarvené

Děti se učí chápat význam přenesených výrazů (jdi mi z očí, vlez mi na záda, strč si to za klobouk,...), zaujímat

postoj ke slovům pokleslým (*vole*), porovnávají náboženské výrazy v běžných i svátečních situacích (*kruciš, ježíšmarjá*).⁷

7. organizace her a společných akcí, vyřizování složitějších vzkazů

Děti se učí připravovat školní nebo třídní časopis, oslavy narozenin, mimoškolní návštěvy, besedy se zajímavými lidmi.

volně dle Osnov Obecné školy (1996, str.56 až 57)²¹

Druhým současným vzdělávacím programem je **Základní škola**. Učivo ve 4.ročníku základní školy vypadá následovně. Žáci se seznamují s přímou řečí, učí se užívat vhodné jazykové prostředky, sestavovat osnovu a tvořit nadpis, členit text na odstavce a dodržovat dějovou posloupnost. Procvičují psaní popisů, telefonování, sestavují telegram a píší dopis včetně adresy. Na konci ročníku by měl žák umět:

1. sestavovat osnovu projevu
2. členit text na odstavce
3. znát různé druhy popisů
4. výstižně a stručně telefonovat
5. napsat dopis včetně adresy
6. vypravovat s použitím plnovýznamových sloves, s použitím vhodných spojek a souvětí.

volně dle Osnov Základní školy (1996, str.22 až 23)²²

Nejnovějším, a zatím posledním vzdělávacím programem je tzv. **Národní škola**. Obsahem učiva slohu ve 4. ročníku národní školy je zvyšování vyjadřovacích schopností, užívání spisovných, výstižných a citově zabarvených slov a synonym, rozvíjení forem společenského styku. Žák se učí vypravovat zážitky podle dané osnovy a volně vypravovat na dané téma, osvojuje si zásady popisu a seznamuje se s popisem věci. Učí se vyplňovat poštovní poukázky, průvodky a odeslat zásilku.²³

volně dle Osnov Národní školy (1997, str.39)²³

5.ročník

Stejně jako čtvrtému, tak i pátému ročníku je věnováno nejvíce pozornosti v programu Obecné školy. Ta od žáka

5. ročníku vyžaduje: (dát společná řešení a ostatní věci)

1. styk s vnějším světem, hledání významu podrobností v celku

Žáci se učí své záležitosti zařizovat sami, vytvářejí psané i mluvené texty pro veřejnost.

2. pozorné vnímání, hledání významu podrobností v celku

"Děti vnímají nejen hlavní linii příběhu, ale i psychologii postav, obecnější významy a souvislosti."

(Osnovy Obecné školy, 1996, str. 60)²⁴

3. poznámky a výpisky

Žáci se učí podávat podle svých poznámek z různých akcí ucelené informace, dokonce i reportáž.

4. fakta, názory, otázky

Děti se seznamují s pojmy fakta a tvrzení a podle zjišťování, zda se dají ověřit, si uvědomují rozdíl mezi pojmy. To jim umožňuje srovnávání různých reklam, seriózního a bulvárního tisku... Ověřují si, že výběrem jazykových prostředků a způsobem podání informace je ovlivněna její pravděpodobnost. Například vlastní tvorba plakátů nebo vlastní podání svých stanovisek jim umožňuje zkoumat vliv řeči na postoj člověka.

volně dle Osnov Obecné školy (1996, str.60 až 61)²⁵

Ve vzdělávacím programu Základní školy se pátý ročník od čtvrtého příliš neliší. Učivem je opět sestavování osnovy textu, procvičování vyprávění a popisu (předmětu, děje, pracovního postupu), psaní dopisu a podávání telegramu. Novou látkou je pouze vyplňování tiskopisů jako je poštovní poukázka, průvodka a podací lístek.

Na konci 5.ročníku by tedy měl žák ^{prosekle} Základní školy umět dobře vypravovat, popisovat, poradit si v běžném společenském styku, vyplnit běžné tiskopisy a rozšiřovat si svou slovní zásobu.

volně dle Osnov Základní školy (1996, str.24 až 25)²⁶

Zbývající vzdělávací program Národní školy stanovuje tyto požadavky na žáka vycházejícího 5.ročník:

1. schopnost vyjadřovat se jasně a srozumitelně
2. pozorně vnímat hlavní linie příběhu
3. dobře obstát ve styku s okolním světem

4. umět hledat společné řešení s ostatními spolu-
žáky (např. založení školního časopisu)
 5. vypravovat pohádky, bajky (i vlastní tvorba)
 6. vytvořit osnovu ke slohovým útvarům popisu a
vyprávění
 7. psaní dopisu a telegramu
 8. podání inzerátu, psaní oznámení, pozvánky a
příspěvku do časopisu, tvorba plakátu
- volně dle Osnov Národní školy (1997, str.40)²⁷

Určit, který ze vzdělávacích programů je nejdokonalejší, není záležitostí jednoduchou, zvláště když je má učitel-
ská praxe tak krátká.

Podle mého názoru jsou nejdokonaleji propracovány
osnovy Obecné školy, zdají se mi však poměrně náročné.
Zejména některé učební prvky kladou na žáka 4.a 5.ročníku
nadměrné požadavky. Ve čtvrtém ročníku je to například
příprava besed s hosty a organizování výletu. Nejvíce mě
však zarazilo, že už v 5.ročníku 1.stupně se žáci učí podat
reportáž z akce, neboť právě reportáž považuji za jeden
z náročnějších slohových útvarů, který bych rozhodně zařadi-
la až do učiva 2.stupně.

Osnovy Základní školy mi v mnohém připomínají novodobou
obdobu osnov z let před listopadem 1989. Zjistila jsem, že
podle výukového programu Základní školy učí jen velmi malá
část škol v republice. Jak jsem se již zmínila, tyto osnovy
se v obsahu výuky slohu ve 4.a 5.ročníku příliš neliší.

Posledním, a zdá se, že i nejpříjemnějším, vzděláva-
cím programem, uzákoněným teprve v nedávné době, je projekt
Národní školy. U každého předmětu jsou tu stanoveny cíle
v oblasti postojů a cíle v oblasti dovedností a schop-
ností. Kmenové učivo slohu je zde vymezeno stručně a jasně.

Dnešní učitelé se mohou aktivně podílet na výběru
vzdělávacího programu, podle něhož se budou učit žáci právě
na jejich škole. Kromě pečlivého prostudování všech tří /v
současné době platných programů je při výběru třeba, aby se
zamýšleli i nad návazností učiva druhého stupně na učivo
stupně prvního.

PŘÍPRAVA UČITELE NA VYUČOVACÍ HODINU SLOHU

Při přípravě vyučovací hodiny by měl učitel dodržovat několik zásad. Pro udržení pozornosti žáků je dobré střídat jednotlivé vyučovací metody a činnosti a aktivizovat učivo. Aby byla hodina slohu zajímavá a přitahovala zájem dětí, je nutné věnovat velkou část přípravy motivaci. Možností, jak lze žáky motivovat, je nepřeberné množství.

Učitel může dobrou atmosféru pro práci navodit vyprávěním příběhu, přečtením ukázky z knihy, recitací vhodné básně případně poslechem hudební skladby. Další možností je návštěva muzea či výstavy nebo motivační vycházka.

Při přípravě motivační části záleží především na učitelově fantazii, na schopnosti předpokládat dětskou odezvu a na jeho umění vcítit se do duše svých žáků.

Téma vyučovací hodiny může učitel zvolit podle učebnice nebo metodické příručky, případně si ho připraví sám.

Vyučovací hodinu si musí také dobře rozčlenit a připravit si případné pomůcky, které bude v průběhu hodiny potřebovat.

Na přípravě závisí celý průběh hodiny i výsledky žáků, a proto by se neměla podceňovat. Zejména ne v tak obtížných vyučovacích hodinách, jakými ty slohové bezpochyby jsou.

HODNOCENÍ SLOHOVÝCH PROJEVŮ

Jednou z nejobtížnějších povinností učitele je hodnocení slohových projevů žáků.

Musíme si nejprve uvědomit, že úroveň slohových projevů závisí ve velké míře na kvalitě učitelovy výuky a že to, co se žák naučí, se může projevit až po delším čase, třeba teprve v následujících letech.

Každý jazykový projev žáka můžeme hodnotit slovně nebo známkou. Je nutné posuzovat oba typy projevů, to znamená vlastní, tvořivé projevy žáka i jeho projevy reprodukované.

Jak uvádí doc. Hubáček (1990, str. 135)²⁸, "skutečný obraz úrovně žáka ve výuce slohu na 1. stupni podává žákův projev mluvený, nikoli psaný". Při hodnocení mluveného projevu je nutná okamžitá reakce učitele, která by, jak už jsem se zmínila, měla být hlavně přiměřená, neboť okamžitý dojem je často více subjektivní než dojem při hodnocení pro-

jevu písemného. Nezbytná je při hodnocení mluveného projevu i učitelova opatrnost, protože gesta nespokojenosti a přehnaná mimika mohou výrazně narušit sebedůvěru a sebehodnocení žáků, zvláště těch labilnějších. Pokud jim takovou stresovou situaci navodíme vícekrát, bude se úroveň jejich jazykových projevů patrně zhoršovat. *2 a dále...*

Při hodnocení vycházíme z požadavků v osnovách a rozlišujeme zásadní chyby od pouhých nedostatků a neobratností. Slohové projevy hodnotíme z hlediska stylistického, mluvnického a podle Hubáčka (1990, str.135)²⁹ v psaném projevu "přihlížíme i k správnosti pravopisné". Vezmeme-li v úvahu, že hodnocení má i funkci motivační, pak se domnívám, že pokud chceme hodnotit slohový projev známkou, měli bychom případné pravopisné chyby pouze opravit, ale do známky už je nepočítat.

Hodnocení slohových projevů v praxi

Zajímalo mě, jak probíhá hodnocení v praxi. Zeptala jsem se tedy několika učitelek 4.a 5.tříd na 1.stupni ZŠ, jakým způsobem a podle jakých kritérií hodnotí slohové projevy svých žáků. Pro ukázkou uvádím způsob a kritéria hodnocení tří z nich.

1. učitelka 4.ročníku

- a) Slohovou práci píší žáci rovnou do sešitu, tedy bez předchozího konceptu.
- b) Slohový projev hodnotí po stránce stylistické, mluvnické i pravopisné jednou celkovou známkou (1 až 5).
- c) Žáci musí provést opravu chyb a v případě většího počtu chyb či neúhlednosti písma práci přepsat.
- d) Rozhodující je pro ni dodržení postupu podle osnovy, způsob vyjadřování a výběr jazykových prostředků, přičemž se v práci nesmějí opakovat stejné výrazy, především ne slovesa.

2. učitelka 4.ročníku

- a) Žákům opraví chyby v konceptu a hodnotí teprve práci přepsanou do sešitů.

- b) Celý slohový projev hodnotí jednou celkovou známkou v rozsahu 1 až 5.
- c) Při hodnocení vychází z toho, zda žák dodržel postup podle společně sestavené osnovy, a posuzuje stavbu vět a vhodnost použití jednotlivých výrazů.

3. učitelka 5.ročníku

- a) Žák napíše práci na koncept a společně s učitelkou hledá, co by se dalo zlepšit. Dítě si koncept znovu upraví (většinou doma) a poté přepíše do sešitu.
- b) Učitelka provede opravu přepsané práce a hodnotí všechny stránky projevu celkovou (stylistickou, mluvnickou, pravopisnou) známkou 1 nebo 2, horší výkon slovy *nepovedlo se*.
- c) Chyby opravuje modrou barvou, neboť dvě třetiny její třídy tvoří děti dyslektické, které potřebují mnohem více chválit, než kárat. Červená barva je pro ně ve škole barvou neúspěchu.
- d) Hodnotí dodržení postupu podle osnovy, výběr jazykových prostředků, využití souvětí a jejich stavbu.

Přestože se každá z učitelek řídí osnovami, je jejich přístup k hodnocení slohových projevů zcela individuální. V základních bodech hodnocení, jako je postup podle osnovy, výběr jazykových prostředků a stavba vět a souvětí, se shodují. Liší se však ve způsobu hodnocení. Ten je totiž závislý především na složení žáků ve třídě. Děti se specifickými poruchami učení (dyslexie,...) je nutné hodnotit mírnějšími známkami nebo slovně, jak to dělá zmíněná učitelka 5.ročníku.

Vzhledem k tématu své diplomové práce, kterým je charakteristika rodného kraje, jsem usoudila, že bude nejlepší vyzkoušet si výuku slohu ve 4. a 5. ročníku základní školy. Charakteristika totiž úzce souvisí s popisem. Tento slohový útvar je podle osnov stěžejním učivem slohu právě ve zmíněných ročnících. Dalším útvarem, který se vztahuje k tématu rodného kraje a dá se v obou ročnících využít, je vyprávění. Velice dobře vím, že nejdůležitější pro úspěšné výsledky žáků je motivace. Rozhodla jsem se vzít děti tam, kde jsem i já strávila spoustu příjemných chvil při kresebném zpracování krajiny a památek pro svou diplomovou práci.

Spolu s mými dvěma kolegyněmi a jejich pátou a čtvrtou třídou naší turnovské základní školy jsme se jednoho krásného říjnového dne dopravili autobusem na Vyskeř. Odtud jsme vystoupali na vyskeřský kopec, kde stojí malá Kaplička svaté Anny. Pozorně jsme si celou kapli prohlédli a pokračovali dál.

Naší druhou zastávkou byla Pekařova brána. Přestože neviděly děti bránu poprvé, detailním sledováním na ní objevily řadu nových zajímavostí (skuliny ve skále, množství lišejníků a rostlin).

Další putování malebným krajem nás zavedlo do nevelké vsí Dobšic. Zde bylo mým cílem ukázat dětem statek na návsi. Žáci tak poznali i lidovou architekturu a seznámili se s dřívější funkcí tohoto stavení.

Plni dojmů jsme se odpoledne vraceli autobusem zpět do Turnova. Z rozzářených dětských očí jsem poznala, že motivační výlet splnil svou funkci.

PŘÍPRAVA NA HODINU SLOHU VE 4.ROČNÍKU

CÍL: Vytvoření popisu místa v krajině podle názorné kresby.

ÚVODNÍ ČÁST HODINY (INVENCE)

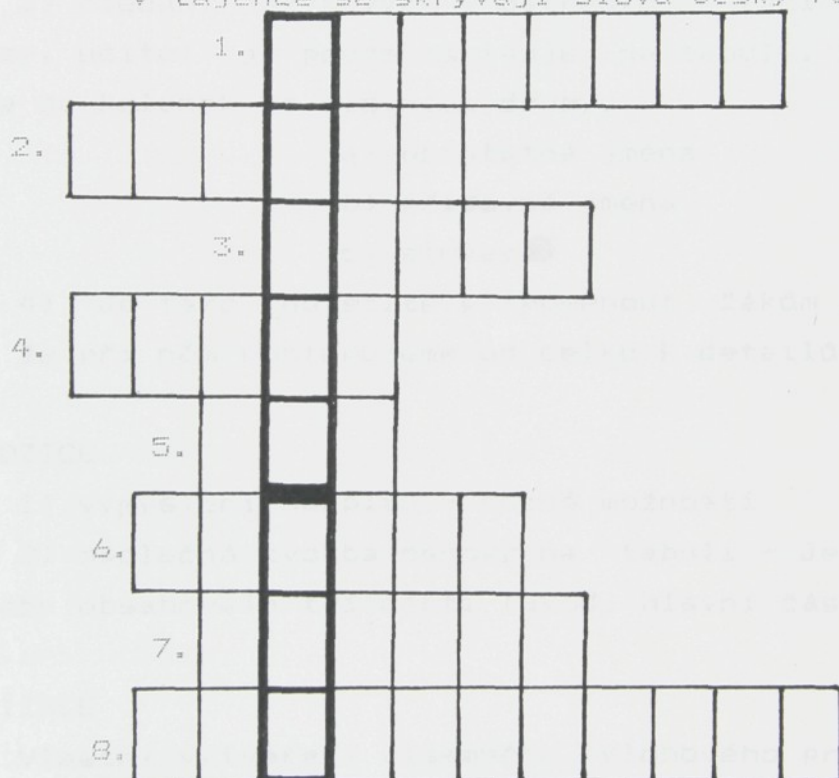
1. část - motivace

- 1) "Vaším úkolem, děti, bude popsat stavbu, kterou vám za chvíli ukáži na obrázku. Nejprve však musíte zjistit, která oblast v naší zemi místo se stavbou, již dobře znáte, ukrývá. Oblast zjistíte vyluštěním následující křížovky."

2) Krizovka

Připravím již před hodinou na tabuli.

V tajence se skrývají slova Český ráj.

Legenda

1. Urči slovní druh slova *sedmý*.
2. Slovo opačného významu ke slovu *blízko*.
3. Části, z nichž se skládá věta.
4. Jaké písmeno se píše na začátku věty?
5. Slovo souřadné ke slovu *lopať*.
6. Urči slovo nadřazené ke slovům *jablono, smrč, modřin, višň, buk*.
7. Urči druh věty "*Těšíš se domů?*".
8. Jak se nazývají slova, v nichž se po obojetných souhláskách vždy píše -y-?

Žáci se střídají u tabule a do křížovky zapisují správné výrazy.

3) "Zjistily jste tedy, že budete popisovat stavbu v Českém ráji. Kterou, to vám prozradí tato kresba."

Na magnetickou tabuli připevní svou kresbu Statek v Dobšicích. Ptám se, zda stavbu na obrázku děti poznávají.

2. část

1) pozorování obrazu mlčky, případně s vhodnou melodií týkající se námětu (např. poslech státní hymny či písně "Kde domov můj" ze hry Fidlovačka), básní (např. "Cestička k domovu" od Karla Václava Raise,...)

2) pozorování metodou rozhovoru

3) hledání jazykových prostředků - Žáci sami vymýšlejí výrazy, učitel je pouze zapisuje na tabuli. Postupně řadí slova do kolonek se slovními druhy.

a) podstatná jména

b) přídavná jména

c) slovesa

4) Je také důležité připomenout žákům zásady popisu, tedy že při něm postupujeme od celku k detailům.

KOMPOZICE

1) vymýšlení nadpisu - různé možnosti

2) společná tvorba osnovy na tabuli - Je nutné dbát na to, aby obsahovala tři části (úvod, hlavní část, závěr).

STYLIZACE

Vlastní vytváření písemného slohového projevu - popisu nakresleného místa.

ZÁVĚREČNÁ ČÁST HODINY - SHRUTÍ

Hodina nekončí vybráním žákovských prací. Je velice důležité ji zhodnotit.

Dávám dětem otázky:

Jak se vám pracovalo?

Nebyl pro vás dnešní úkol obtížný?

Pomohla vám osnova a výrazy, které jsme připravili společně před samotným popisem?

PRŮBĚH HODINY

Jak jsem předpokládala, luštění křížovky děti zaujalo. Ani si neuvědomovaly, že si tím vlastně opakuji mluvnickou část českého jazyka. S nadšením přivítaly, že budou popisovat statek, který se jim na výletě tolik líbil.

[illegible]

Hledání vhodných jazykových prostředků se ukázalo jako výborný nápad a brzy byla tabule plná výrazů týkajících se statku v Dobšicích.

Podstatná iména:

brána, dveře, zahrada, štít, zeď, vrátka, plot,
stodola, statek, střecha, omítka, dřevo, tráva, cihly,
kameny, tašky, dům, stříška, ohrada

Fridayná iméná

velká, malá, dřevěný, opadaná, šedá, starý, cihlová,
prkenná, ošklivá, oprýskaná, kamenná, zavřená, střední,
rozbitá, natřená, černobílý

Slovesa:

stojí, praská, je, otevírá, padá, není, leží, sedí,

neroste, nachází se, tvoří se

Poněkud složitějším problémem byla osnova. Přestože žáci znali postup při jejím tvoření, dalo jim poměrně dost práce, než ji sestavili. Pod mým vedením se jim to ale nakonec podařilo a žáci popisovali statek podle této osnovy:

Osnova:

1. Co vidím na obrázku? - celkový vzhled
2. Zdi
3. Střecha
4. Vrata
5. K čemu mohla stavba sloužit?

VYHODNOCENÍ SLOHOVÝCH PROJEVŮ

Vznikla řada hezkých prací, kde můžeme pozorovat bohatou slovní zásobu, využití souvětí i dodržení osnovy (přílohy č.22,23). Jsou však i projevy, kde osnova dodržena nebyla, jak je patrné v příloze č.24. Překvapilo mě, že někteří žáci se v přípravné části vyjadřovali téměř dokonale, převést však svoje myšlenky do písemného projevu jim dělalo značné potíže. Teprve později jsem se dozvěděla, že většina těchto žáků jsou děti dyslektické.

Největším problémem byla neschopnost žáků propojit znalosti z mluvnice se slohovým projevem. Každá práce tedy obsahovala značné množství chyb mluvnických (př. ... Je tam dva domy ..., ... jedny velké vrata ...), ale hlavně gramatických (oprískaaná, střička, vrádka, vydím, domi, ...)

Někteří žáci používali pouze jednoduché věty (příloha č.25), častou chybou bylo i opakování výrazů (zejména tvarů sloves být a mít), což dokládá slohový projev v příloze č.26. Jak je patrné z přílohy č.24, některé děti mají poměrně malou slovní zásobu.

Domnívám se, že jsem přípravě věnovala dostatek času, přesto jeden žák práci nezvládl. Nedodržel osnovu ani zásady popisu. Jeho práce je pouze výčtem slovních spojení vztahujících se k předložené kresbě. Tento slohový projev příkládám v příloze č.27.

PŘÍPRAVA NA HODINU SLOHU V 5.ROČNÍKU

CÍL: Napsání vlastní pohádky dějově zasazené do některé ze tří předložených kreseb míst Českého ráje.

ÚVODNÍ ČÁST HODINY (INVENCE)

1.Část - motivace

1) Vyprávím žákům motivační příběh.

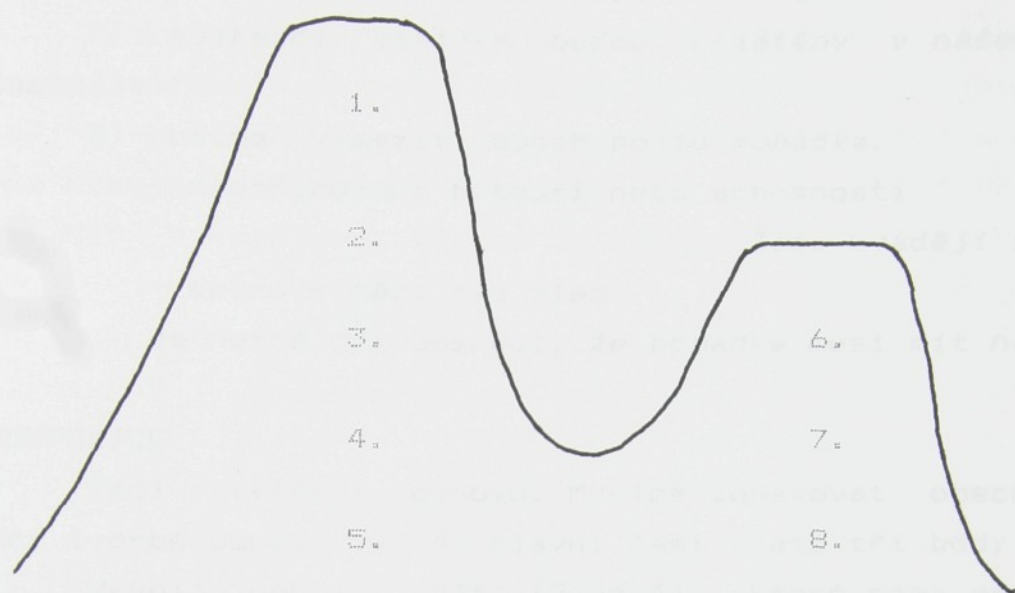
"Jednoho dne zavítal na dovolenou do našeho kraje turista ze zahraničí. Vy jste dostali za úkol být po celou dobu jeho pobytu jeho průvodci. Znáte ale vy sami svůj rodný kraj natolik, abyste cizinci uměli o něm vyprávět a se všemi pamětihodnostmi ho seznámili dokonale, bez jediné chybičky? Přece jen byste nebyli příliš výbornými průvodci, pokud byste vyšplhali na Hlavatici a zeptali se cizince; jestli se mu ten výhled z Trosek líbí. Co kdybyste se mě pokusili přesvědčit, že nejlepší průvodci po našem kraji sedí právě v této třídě? Stačí, abyste správně doplnili následující tajenku.

2) Tajenka

Na magnetické tabuli připravím v levé části kartičky s názvy významných památek a měst Českého ráje. V každém názvu je odlišnou barvou zvýrazněné vždy jedno písmeno. Po seřazení jednotlivých památek (měst) podle níže uvedené legendy dají tato písmena přečtená za sebou řešení tajenky.

KOST	HRUBÝ ROHOZEC	JIČÍN	TROSKY
HRUBÁ SKÁLA	TURNOV	HUMPRECHT	VALDŠTEJN

V pravé části tabule nakreslím siluetu dominanty Českého ráje, Trosek. Do obrázku zapíšu číslice od jedné do osmi. K číslům pak děti řadí kartičky s názvy míst podle legendy.

3) Legenda

1. Které město se nazývá městem pohádek?
2. Lovecký zámek blízko města Sobotky.
3. Hrad, o kterém se říká, že ho mají rádi psi.
4. Zřícenina, jejíž zbylé věže se jmenují Baba a Panna.
5. Zámek v blízkosti Turnova, který se pne nad údolím Jizery nedaleko Dolánek.
6. Město nazývané srdcem tohoto kraje, kde můžeme navštívit například Mariánský kostel.
7. Zámek, kde se natáčela pohádka "Princ Bajaja" a v jehož blízkosti vede tzv. Myší díra.
8. Hrad nedaleko vyhlídky Hlavatice s nově opraveným mostem zdobeným řadou soch.

4) Po vyluštění tajenky připevním na magnetickou tabuli tři své kresby (Kapličku sv. Anny, Pekařovu bránu, Statek v Dobšicích). Zjišťuji, zda si děti tato místa dobře pamatují.

"Právě proto, že takových krásných míst je v Českém ráji celá řada, přilákala sem dokonce i filmové pracovníky, kteří zde natočili spoustu krásných pohádek, například už zmiňovaného "Prince Bajaju", dále pohádku "O princezně Jasněnce a létajícím ševci", "Princ a Večernice" a další.

Vášim úkolem bude během dnešní hodiny slohu vymyslet a napsat pohádku, která by se mohla odehrát v jed-

nom z míst, které si podle kreseb vyberete.

Nejhezčí pohádky budou otištěny v našem školním časopise."

5) Musíme vymezit obsah pojmu pohádka.

- nadpřirozené bytosti nebo schopnosti

Žáci uvádějí příklady.

- dobro vítězí nad zlem

Je nutné připomenout, že pohádka musí mít název.

KOMPOZICE

Žáci vytvářejí osnovu. Musíme zopakovat obecný postup při tvorbě osnovy (úvod, hlavní část - asi tři body, závěr).

Vyvolám několik dětí (2 až 3), které samy pro příklad přečtou svoji osnovu. Zdůrazňuji, že je to pouze ukázka s úmyslem dětem poradit, ukázat, jak by osnova mohla vypadat.

STYLIZACE

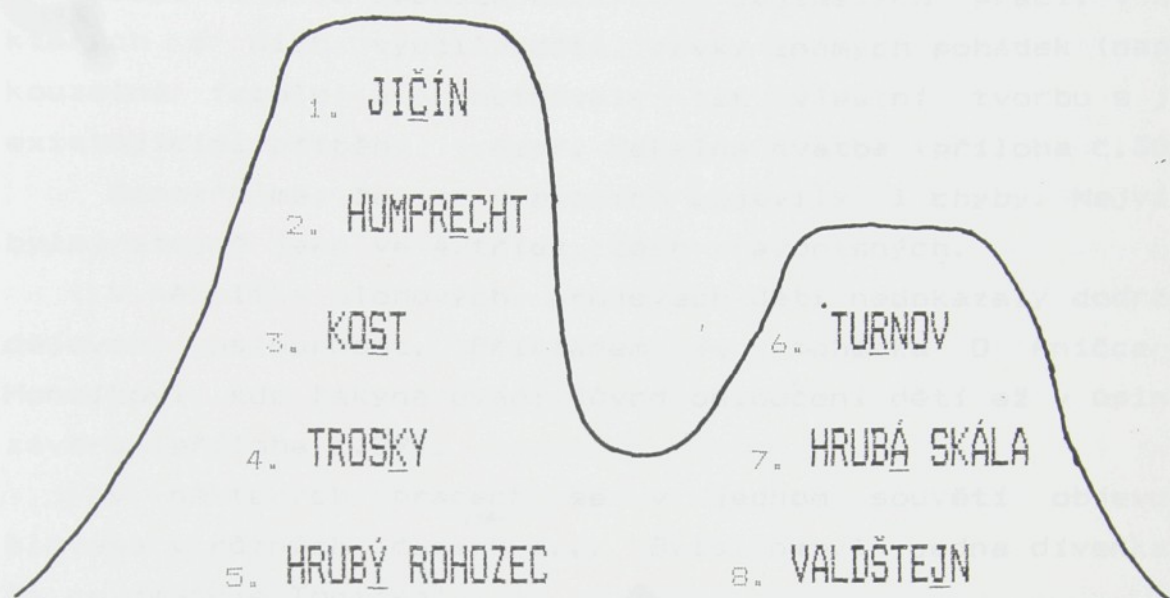
Vlastní vytváření pohádky.

ZÁVĚREČNÁ ČÁST HODINY - SHRNUTÍ

Vybereme dva až čtyři žáky (podle času) a ti přečtou svou pohádku nahlas. Žáci společně s učitelem hodnotí klady a zápory práce.

PRŮBĚH HODINY

Děti pozorně naslouchaly mému vyprávění a těšily se, jak mi dokážou, že jsou nejlepšími průvodci po Českém ráji. Doplnění tajenky se zhostily se zájmem a žádná z otázek jim nedělala problém. Během několika minut památky správně seřadily a byly zvědavé, co je čeká dál.

Vyprávěla jsem jim o tom, že krásných míst Českého ráje využili dokonce filmaři k natáčení pohádek. Žáci si sami okamžitě vybavili některé z nich. Jednalo se o pohádky:

Anička s lískovými oříšky, Třetí princ, S čerty nejsou žerty, Princ Bajaja a O princezně Jasněnce a létajícím ševci.

Sdělení, že v této hodině budou sami vymýšlet pohádku, přivítali žáci s nadšením. Jejich zájem umocňoval navíc i fakt, že nejhezčí práce budou otištěny ve školním časopise.

Charakterizovat pohádky pro ně byla záležitost jednoduchá. Sami věděli, že v pohádkách vítězí dobro nad zlem a vyskytují se zde nadpřirozené bytosti nebo schopnosti, kterých jmenovali celou řadu – např. čert, drak, princezna, kouzelný prsten, plášť, létající koberec, schopnost stát se neviditelným, zmenšit se apod. Připomněla jsem, že při psaní pohádky je důležité dodržet dějovou linii (úvod, rozvinutí děje, jeho vyvrcholení, závěr).

Děti dobře znaly i postup při sestavování osnovy a většina z nich ji uměla také sama vytvořit. Těm ostatním pomohlo seznámení se s osnovou několika svých spolužáků.

Některé z dětí projevily iniciativu a ptaly se, zda mohou svou "načmáranou" práci přepsat, případně ji doplnit i obrázkem (příloha č.28).

VYHODNOCENÍ:

Při tvorbě pohádek se uplatnila výborná dětská fantazie. Vznikla spousta hezkých a zajímavých prací. V některých z nich využily děti prvky známých pohádek (např. kouzelná fazole) a kombinovaly tak vlastní tvorbu s již existujícími příběhy - např. Pekelná svatba (příloha č.30).

Samozřejmě, že se v pracích objevily i chyby. Nejvíce bylo, stejně jako ve 4.třídě, těch pravopisných.

V několika slohových projevech děti nedokázaly dodržet dějovou posloupnost. Příkladem je pohádka O Aničce a Honzíkovi, kde žákyně uvádí důvod odloučení dětí až v úplném závěru (příloha č.29).

V některých pracích se v jednom souvětí objevují slovesa v různých časech (... "Byla, nebyla jedna dívka a ta se jmenuje Tonička"...)

Posledním ze závažnějších nedostatků je skládání vět v rozsáhlá souvětí bez jakýchkoli spojovacích výrazů (... "A tak chodili spolu po světě najednou přišli k nějakému hradu a vešli tam nikdo nebyl jenom na trůně ležel čepec a tak si ho Jirka nasadil na hlavu a zmizel"...)

Místem, které si děti volily za dějiště svých pohádek nejčastěji, byl Statek v Dobšicích. Koncepty těchto pohádek najdeme v přílohách č.29 a 30.

Slohové práce inspirované Pekařovou bránou představují přílohy č.28,31.

Pouze jedna žákyně si zvolila za dějiště své pohádky Kapličku sv. Anny.

VYUČOVÁNÍ SLOHU VE 2.ROČNÍKU

Ve druhém ročníku se vyučování slohu prolíná do všech částí českého jazyka. Nejedná se tedy o klasickou výuku slohového výcviku (samostatná vyučovací hodina), ale o seznámení s touto složkou jazyka. Typický je pro tento ročník projev mluvený.

Výuku slohu jsme zařadili do předmětu s názvem "Čtení, psaní", což je nadstavbová část povinných předmětů určených pro druhý ročník národní školy.

Měli bychom si uvědomovat, že důležitým předpokladem pro dobrý rozvoj jazykového projevu dětí je dodržování zásady názornosti. Sami si můžeme ověřit, že žák druhého ročníku dokáže mnohem lépe vypravovat podle obrázkové osnovy nebo podle knížky, již má před sebou, než podle osnovy "otázkové", která se v tomto ročníku může také využívat.

Jednoho dne jsme opustili školní lavice a stejně jako s dětmi ze 4.a 5.ročníku jsem se i se "svými" druháky vydala na výlet podzimní krajinou Českého ráje. Krásy krajiny děti pozorovaly i při jízdě koňským povozem, který nás zavezl až k Pekařově bráně a odtud přímo pod vyskeřský kopeček. Došli jsme nahoru ke Kapličce sv.Anny a odtud ke Kopícovu statku. Děti zcela zaujaly naivní výtvary vytesané do pískovcových skal blízko statku. Cestou zpět se každé z nich chtělo se mnou podělit o svůj největší zážitek. Tyto děti jsou ještě značně spontánní, takže jejich jazykový projev je mnohdy neuspořádaný.

Jak jsem se přesvědčila, vyprávěly děti své zážitky nejen doma rodičům, ale i spolužákům ve škole.

Bylo by jistě škoda, nevěnovat pozornost dětské duši plné dojmů. Využili jsme tedy zmíněné nadstavbové vyučovací hodiny mimo nácviky čtení i ke slohovému vyučování.

PŘÍPRAVA NA SLOHOVÝ VÝCVIK

Cíl: Vyprávění a rozšiřování slovní zásoby

Na nástěnky jsem připravila všechny své kresby. Děti se posadí na koberec v zadní části třídy.

1. ÚKOL

"Vzpomeň si na náš výlet v minulém týdnu a vyřaď kresby, na nichž jsou zobrazena místa, která jsme při našem putování neviděli."

Po vyřazování nám zůstanou tři kresby: Kaplička sv. Anny, Kopicův statek a Pekařova brána.

2. ÚKOL

"Seřaď nevyřazené kresby podle toho, v jakém pořadí jsme místa, která jsou na nich zobrazena, navštívili."

Tím máme připravenou obrázkovou osnovu.

3. ÚKOL

"Vyprávěj podle vystavených kreseb, jak jsme putovali po Českém ráji. Vzpomeň si, co všechno tě zaujalo a pokus se nás všechny o svých zážitcích co nejlépe informovat."

Možnosti průběhu vlastního vyprávění

1) Vyvoláme několik dětí a postupně vyslechneme celé jejich vyprávění. Tento způsob je časově dosti náročný a navíc je těžké udržet pozornost dětí.

2) Zadáme dětem k úkolu podmínku, aby si připravily pět až šest vět (lze využít smazatelnou tabulku), a necháme postupně vyprávět všechny děti. LJ

Pokud provádíme slohový výcvik tímto způsobem, osvědčilo se mi nahrát jednotlivé ústní slohové projevy žáků na kazetu. To nám pak umožňuje jednotlivé slohové práce porovnávat a dále s vyprávěním pracovat, rozebírat klady a zápory projevu, opravit nespisovné výrazy a mluvnické nedostatky.

Nakonec je možné zařadit poslech nahraných slohových projevů i do třídní rodičovské schůzky. Rodiče pak sami vidí, jak jejich dítě pracuje ve školním prostředí, jaká je úroveň jeho vyjadřování a jak bohatou má slovní zásobu v porovnání s ostatními žáky.

3) Necháme vyvolaného žáka vyprávět, po chvíli ho přerušíme a vyzveme jiné dítě, aby ve vyprávění pokračovalo dál. Tento způsob se mi však neosvědčil, neboť každý z žáků má svůj osobitý slohový projev a jen těžko dokáže plynule navázat na předchozí vyprávění kamaráda.

Pro průběh vlastního vyprávění o našem výletě po místech Českého ráje jsem zvolila druhou možnost, kterou využívám nejčastěji.

Při reprodukci slohových projevů se tentokrát zaměříme na rozšiřování slovní zásoby žáků.

Na magnetickou tabuli připravíme vedle sebe karty s těmito slovy:

OKNO

SKÁLA

STŘECHA

VRATA

4. ÚKOL

"Říkej výrazy, které popisují, jaká mohou být okna, skály, střechy a vrata. Třeba ti napomohou i vystavené kresby."

Učitel zapisuje výrazy na tabuli.

PRŮBĚH SLOHOVÉHO VÝCVIKU

1. ÚKOL

Žáci po prohlédnutí jednotlivých kreseb vyřazují ty, na nichž jsou místa, která jsme při výletu nenavštívili.

Dlaskův statek

Suché skály

Skály u Věžáku

Statek v Dobšicích

Dřevěná zvonice

2. ÚKOL

Bez problémů děti seřazují zbylé kresby podle pořadí, ve kterém jsme místa na nich zobrazená poznávali.

1. Pekařova brána

2. Kaplička sv. Anny

3. Kopicův statek

3. ÚKOL

Tento "reportérský úkol" mají děti rády. Baví je poslouchat projevy své i svých spolužáků z kazetového přehrávače. Spousta dětí se umí dobře vyjadřovat, využívá vhodné jazykové prostředky a slohový projev je nejen přiměřený jejich věku, ale dosahuje i daleko vyšší úrovně. Několik dětí však bez mé pomoci není schopno sestavit ani jednoduchou větu, neboť jejich slovní zásoba je příliš malá. Proto bychom měli často do výuky zařazovat cvičení na rozšiřování slovní zásoby.

4. ÚKOL

Jmenováním vhodných výrazů k danému tématu se žáci navzájem seznamují s novými slovy. Pokud jim vysvětlíme význam slov a oni je dokáží vhodně použít ve větách, můžeme předpokládat, že se nový výraz zařadí do aktivní slovní zásoby žáků.

Nyní předkládám výrazy, které jmenovali žáci k daným slovům.

OKNO	STŘECHA	SKÁLA	VRATA
veliké	červená	veliká	dřevěná
malé	z tašek	vysoká	velká
dřevěné	šindelová	mohutná	malá
rozbité	dřevěná	nizká	otevřená
staré	rozpadlá	rozpukaná	zavřená
vyklápěcí	nedostavěná	porostlá mechem	chátrající

Na závěr lze říci, že cíl slohového výcviku, zadáný v úvodu hodiny, žáci splnili a zároveň se tím i upevnil jejich vztah k rodnému kraji.

Závěr

Moje práce mi po celou dobu vzniku přinášela radost a uspokojení. V první kapitole výtvarné části jsem už hovořila o tom, jak bylo příjemné dozvědět se tolik zajímavého o profesoru pražské Akademie, Otakaru Nejedlém, přímo z vyprávění jeho žáka, ak. malíře Josefa Hýska.

Pro diplomovou práci z výtvarné výchovy jsem se ale rozhodla hlavně kvůli praktické části. Chtěla jsem zachytit kresbou místa, která mám tolik ráda.

Nebylo to však tak snadné, jak by se mnohému mohlo zdát. Strávila jsem řadu hodin nad přípravnými kresbami v plenéru. Zvířetila jsem nad nepříznivým počasím, které mě zprvu nutilo zůstat doma. Jednoduše jsem k místům, kam se dalo, jezdila autem a kreslila to, co jsem považovala za charakteristické, z něho.

Největší problémy mi dělala kompozice. Díky radám doc. Kubínové i tento nedostatek brzy ^{zanikl} a mé kresby se postupně lepšily. Na obrázku zvonice jsem potřebovala doplnit kresbu stavby dvěma stromy. Vytvořila jsem několik studií, než jsem našla "ty pravé".

Od původní domněnky, že práce půjde lehce, jsem brzy odstoupila. Trvalo mi vždy spoustu hodin usilovné práce, než jsem byla spokojená s jedním svým výtvozem.

Pochopila jsem, že mou největší překážkou je velká sebekritika a obava z neúspěchu. Uvědomila jsem si, že děti mají více odvahy než dospělí, kterým je vlastní ona kritičnost.

Při vzniku projevů, ať už výtvarných nebo slohových, mají děti oproti dospělým ještě jednu velkou výhodu, výbornou dětskou fantazii.

Je tedy důležité snažit se v sobě objevit dítě a jeho odvalu a spojit je se zkušenostmi dospělého. Pokud se nám to podaří, pak to, co se zdá být jednoduché, se jednoduchým stane.

Za největší úkol učitele proto považuji, aby v dětech podporoval odvahu k výtvarnému i slohovému projevu. Je nezbytné, aby se stal jejich průvodcem v poznávání světa, který je obklopuje, aby usměrňoval, rozvíjel, nabízel, provokoval, otvíral dveře. Měl by se umět vcítit do dětské duše a být schopen prožívat vše, co dětem předává. Budeme-li mít v sobě touhu po objevování, stanou se tvořivými i naši žáci.

Vždyť i profesor Nejedlý se svými studenty objevoval kouzelná místa české krajiny. Sama jsem při výtvarném zpracování

poznala, jak bohatě inspirující může být obyčejné toulání Českým rájem. Při vnímavém pozorování zachytíme i v místech, která jsou nám dobře známá, vždy něco nového. Někdy je to vzpomínka na skutečné prožitky, jindy se nám v hlavě rodí příběhy, které se tu mohly odehrát.

Na základě tohoto poznání jsem se s dětmi vypravila na některá místa, která jsem kresebně zpracovala. Věřila jsem, že tu naleznou dostatečnou inspiraci pro své slohové práce. Ve škole se jim pak při pohledu na kresbu vybavily jejich skutečné zážitky a vypracování slohových prací nebylo pro ně tak obtížné.

Díky této diplomové práci jsem pochopila, co je posláním učitele ve výtvarné výchově i ve vyučování slohu. Budu se proto snažit předat svým žákům vše, co v tomto směru považuji za důležité, aby až jednou jako dospělí budou procházet krajinou známou z dětských let, se jim vybavily ty nejhezčí vzpomínky.

- 1) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 2) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 3) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 4) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 5) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 6) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 7) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 8) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 9) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 10) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 11) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).
- 12) Křížová, L.: Otakar Nový. Praha 1994. Autorka příběhu z Otakara Nového vyprávěla o jeho životě (str. 49, 50).

POZNÁMKOVÝ APARÁT

- 1) Hanzlová, L.: Otakar Nejedlý. Praha 1984. Autorka píše o malířově dětství (str.7).
- 2) Nejedlý, O.: Výběr z díla. Roudnice n. L. 1965. Malíř se zmiňuje o tom, proč se rozhodl k cestě na Cejlon (str.10,11).
- 3) Hanzlová, L.: Otakar Nejedlý. Praha 1984. Zjišťujeme zde, jak se dotýká doba prodchnutá vlastenectvím (20.léta) malířova života (str.45).
- 4) Hanzlová, L.: Otakar Nejedlý. Praha 1984. Autorka uvádí citát K. Endrýse (str.48), abychom lépe poznali osobnost O.Nejedlého.
- 5) Hanzlová, L.: Otakar Nejedlý. Praha 1984. Autorka přibližuje osobnost Nejedlého několika citáty jeho žáků (str.49,50).
- 6) Kolektiv autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy. Praha 1993. Autoři hovoří o tom, že úlohou předmětu výtvarné výchovy je výchova citlivého, tvořivého a moudrého člověka (str.132).
- 7) Kolektiv autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy. Praha 1993. Spoluautoři uvádějí 8 základních pravidel, důležitých pro harmonický vývoj dítěte ve výtvarné výchově (str.132).
- 8) Kolektiv autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy. Praha 1993. Hovoří se zde o tzv. mostu mezi dětstvím a adolescencí (str.135).
- 9) Kolektiv autorů: Návrh učebních osnov Obecné školy. Praha 1993. Autoři pojednávají o tzv. krizi dětského výtvarného projevu (str.135).
- 10) Karbusická, L.: Výtvarná výchova a dítě. Praha 1985. Autorka se zmiňuje o důležitých prvcích hry ve výtvarné činnosti (str.21).
- 11) Macko, A. a kol.: Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku. Praha 1979. Autoři se rozepisují o netvořivých metodách (str.12), při

nichž se žák nerozvíjí.

12) Macko, A., Nevřelová, V.: Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku. Praha 1987. Autoři uvádějí, jak je důležité vést žáky k pozorování a vnímání přírody (str.41).

13) Poupa, V., Voseček, J.: Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku. Praha 1984. Autoři doplňují předchozí tvrzení tím, že je nutné učit děti vnímat a prožívat přírodu pozorně a trpělivě (str.58).

14) Masák, J.: Kreslíme a malujeme. Praha 1971. Autor hovoří o tom, že úkolem malíře není vytvořit na plátně nebo kresbou fotografii přírody (str.71).

15) Havránek, B., Jedlička, A.: Česká mluvnice. Praha 1970. Autoři hovoří o tom, že způsobu výběru a využití jazykových prostředků a jejich uspořádání v jazykových projevech říkáme sloh jazykového projevu (str.424).

16) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor uvádí jaké zásady jsou v současnosti rozhodující při výuce slohu (str.20-21).

17) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor hovoří o zásadě všestranné výchovnosti (str.24).

18) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor uvádí, že v současnosti se uplatňuje především integrita vyučování mluvnice a slohu (str.34).

19) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor popisuje gnozeologickou a psychologickou stránku zásady uvědomělosti a lingvistického přístupu (str.38).

20) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor zdůrazňuje, že by si žáci měli natrvalo osvojit vhled do vyprávěcího a popisného postupu praktickou vlastní činností (str.49).

- 21) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Obecná škola. Praha 1996. Autoři uvádějí obsah učiva ve 4. ročníku obecné školy (str.56-57).
- 22) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Základní škola. Praha 1996. Autoři uvádějí kmenové učivo pro 4. ročník základní školy (str.22-23).
- 23) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Národní škola. Praha 1997. Autoři uvádějí obsah učiva slohu v 4. ročníku národní školy (str.39).
- 24) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Obecná škola. Praha 1996. Autoři upozorňují, že děti v 5. ročníku obecné školy vnímají nejen hlavní linii příběhu, ale i psychologii postav, obecnější významy a souvislosti (str.60).
- 25) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Obecná škola. Praha 1996. Autoři popisují obsah učiva slohu v 5. ročníku obecné školy (str.60-61).
- 26) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Základní škola. Praha 1996. Autoři uvádějí, co by měl umět žák vycházející 5. ročník základní školy (str.24-25).
- 27) Kolektiv autorů: Vzdělávací program Národní škola. Praha 1997. Autoři uvádějí kmenové učivo v 5. ročníku národní školy (str.40).
- 28) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor uvádí, že skutečný obraz úrovně žáka ve výuce slohu na prvním stupni podává žákův projev mluvený, nikoli psaný (str.135).
- 29) Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha 1990. Autor zdůrazňuje, že při hodnocení slohových projevů přihlížíme i ke správnosti pravopisné (str.135).

SEZNAM LITERATURY

1. Beneš, V., Nejedly, O.: Bojiště ve Francii. Rakovník, Okresní muzeum a galerie 1989
2. Hanzlová, L.: Otakar Nejedly. Praha, Odeon 1984
3. Karbusická, L.: Výtvarná výchova a dítě. Praha, Ústav pro kulturně výchovnou činnost 1985
4. Kolektiv autorů: Návrh učebních osnov obecné školy. Praha, Portál 1993
5. Kolektiv autorů Libraire Larousse: Umění nové doby. Praha, Odeon 1974
6. Květ, J.: Má vlast. Praha, Orbis 1940
7. Macko, A. a kol.: Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku. Praha, SPN 1979
8. Macko, A., Nevřelová, V.: Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku. Praha, SPN 1987
9. Masák, J.: Kreslíme a malujeme. Praha, Práce 1971
10. Nejedly, O.: Výběr z díla. Roudnice n. L., Galerie výtvarných umění 1965
11. Nejedly, O.: Výběr z díla. Liberec, Oblastní galerie 1973
12. Poupa, V., Voseček, J.: Výtvarná výchova v 1. a 2. ročníku. Praha, SPN 1984
13. Šuman, V.: Julius Mařák a jeho škola. Praha, Unie 1959
14. Tatarová - Tomková, M.: Tužkou, uhlem, barvami. Praha, Mladá fronta 1973
15. Teissig, K.: Technika kresby. Praha, Artia 1986
16. Havránek, B., Jedlička, A.: Česká mluvnice. Praha, SPN 1970
17. Hubáček, J.: Didaktika slohu. Praha, SPN 1990
18. Kolektiv autorů: Vzdělávací program Obecná škola. Praha, Portál 1996
19. Kolektiv autorů: Vzdělávací program Základní škola. Praha, Fortuna 1996
20. Kolektiv autorů: Vzdělávací program Národní škola. Praha, APZŠ 1997

PŘÍLOHA č. 1

Otokar Nejedlý:

Cihelna, 1917, ol., pl., 76x90,5 cm

PŘÍLOHA č. 2

Otokar Nejedly:

Bojiště u Terronu, ol., pl., 71,5x74 cm

Otokar Nejedlý:

Z Orlických hor, 1918/19, ol., pl., 60x79 cm

Otokar Nejedlý:

Mlini -- Jugoslávie, ol., pl., 65x100 cm

PŘÍLOHA č. 5

Otákar Nejedlý.
Šumavský les, ol., pl., 60x70 cm

Otakar Nejedlý:

Sad, ol., pl., 50x80 cm

PŘÍLOHA č. 7

Josef Hýsek: Lom u Radčic, 1956, ol., pl., 54x73 cm

PŘÍLOHA č. 8

Josef Hýsek: Z údolí Kamenice, 1957, ol., pl., 85x116 cm

PŘÍLOHA č. 9

Josef Hýsek: Obilí v červnu, 1955, ol., pl., 54,5x73 cm

PŘÍLOHA č. 10

Josef Hýsek: Rochlice, 1958, ol., pl., 65x92,5 cm

PŘÍLOHA č. 11

Josef Hýsek: Stromy v předjaří, 1958, ol., pl., 65,5x92 cm

PŘÍLOHA č. 12

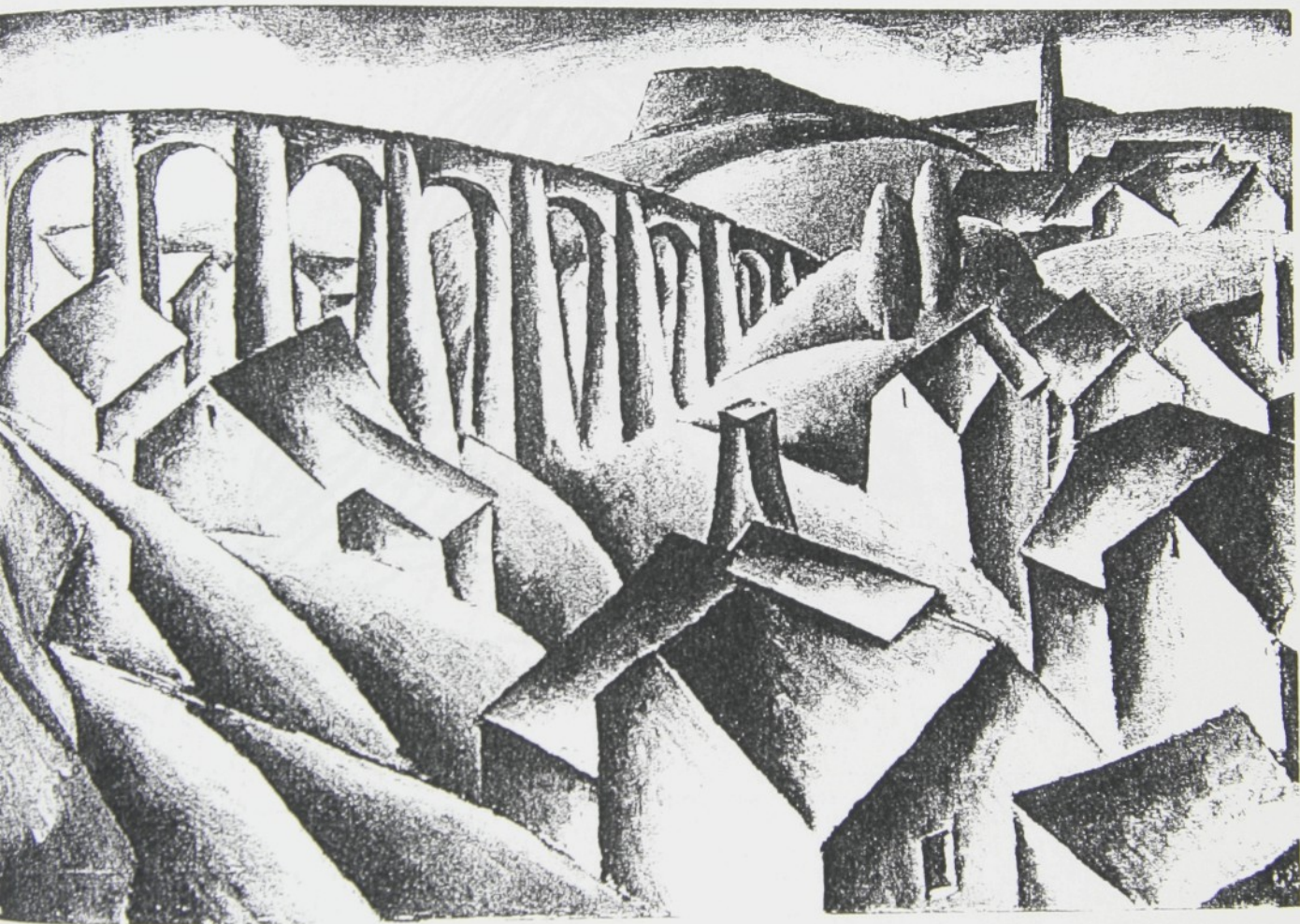
Josef Hýsek: Silnice v horách, 1959, ol., pl., 85x116 cm

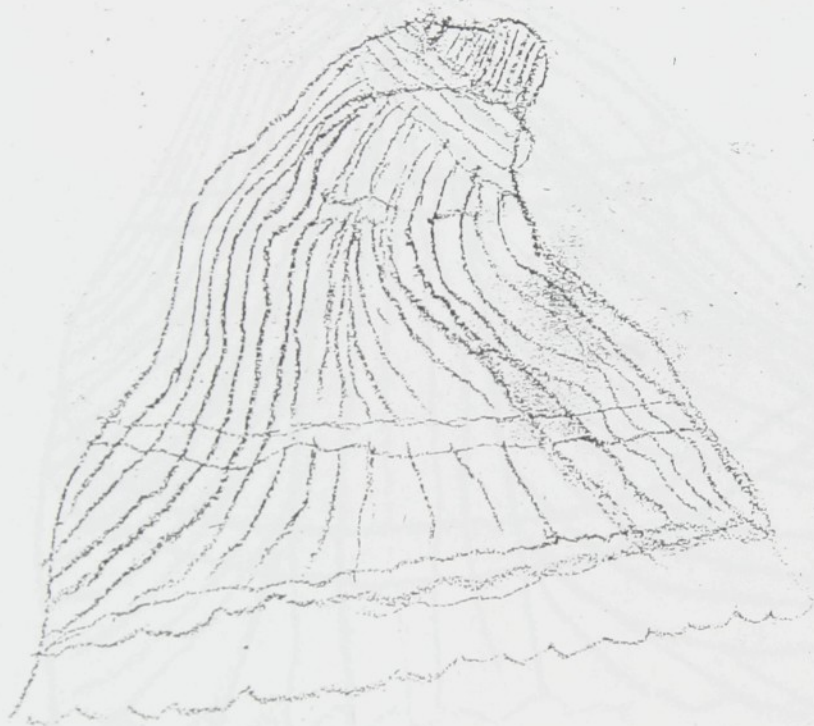
PŘÍLOHA č. 14

PŘÍLOHA č. 13

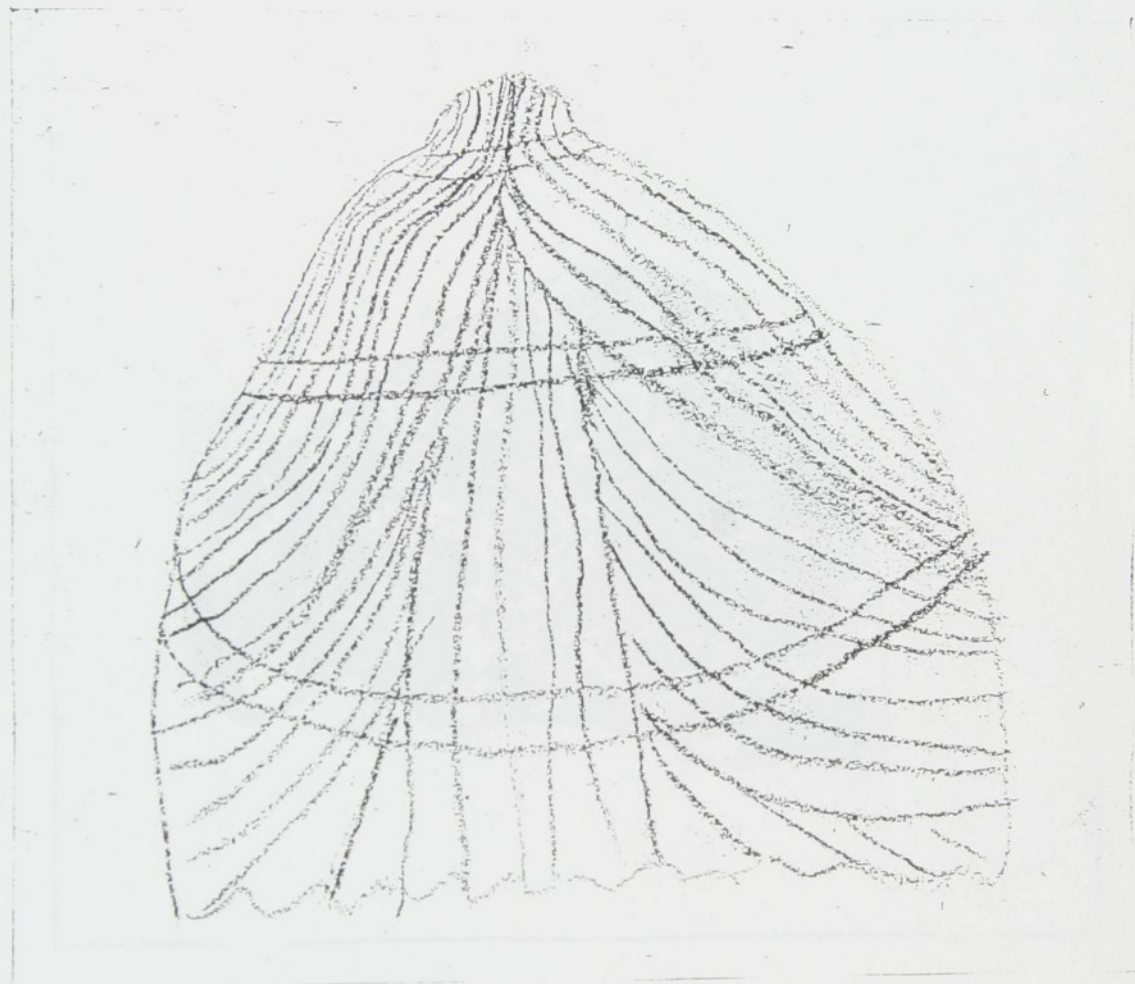
Josef Hýsek: Krajina s viaduktem, 1962, ol., pl., 80x120 cm

Mušle I.

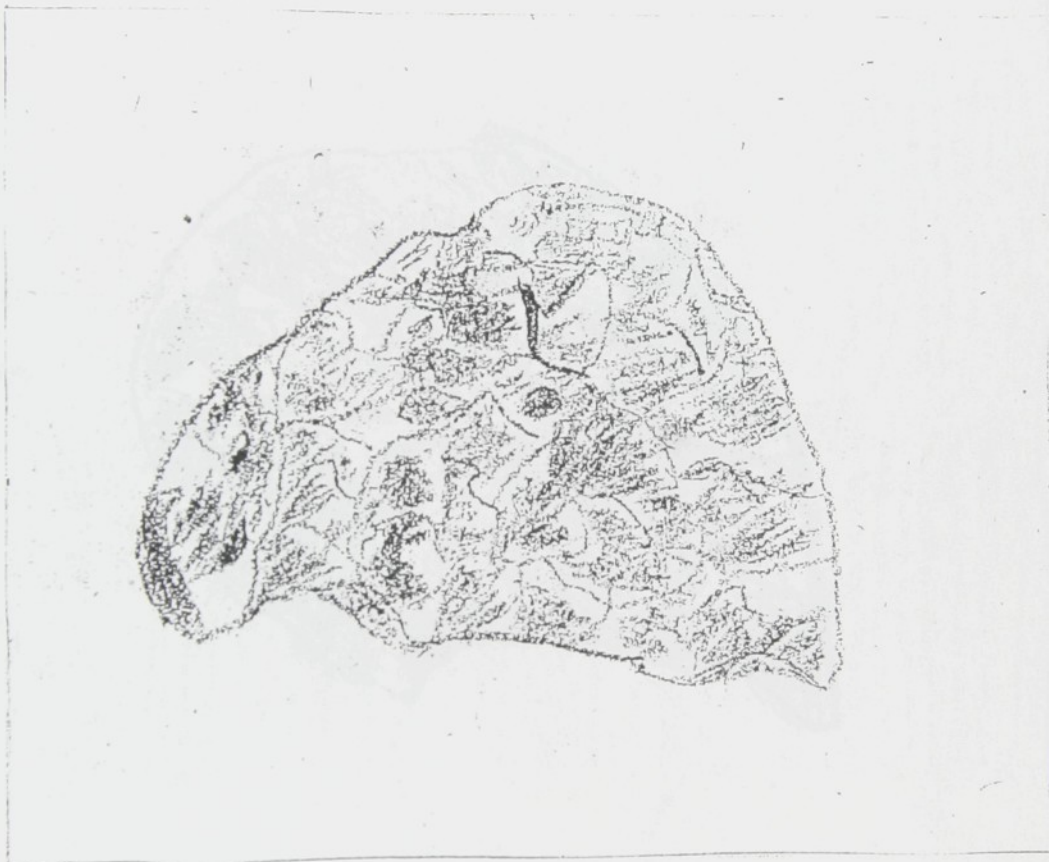

Mušle II.

PŘÍLOHA č. 16

Kámen I.

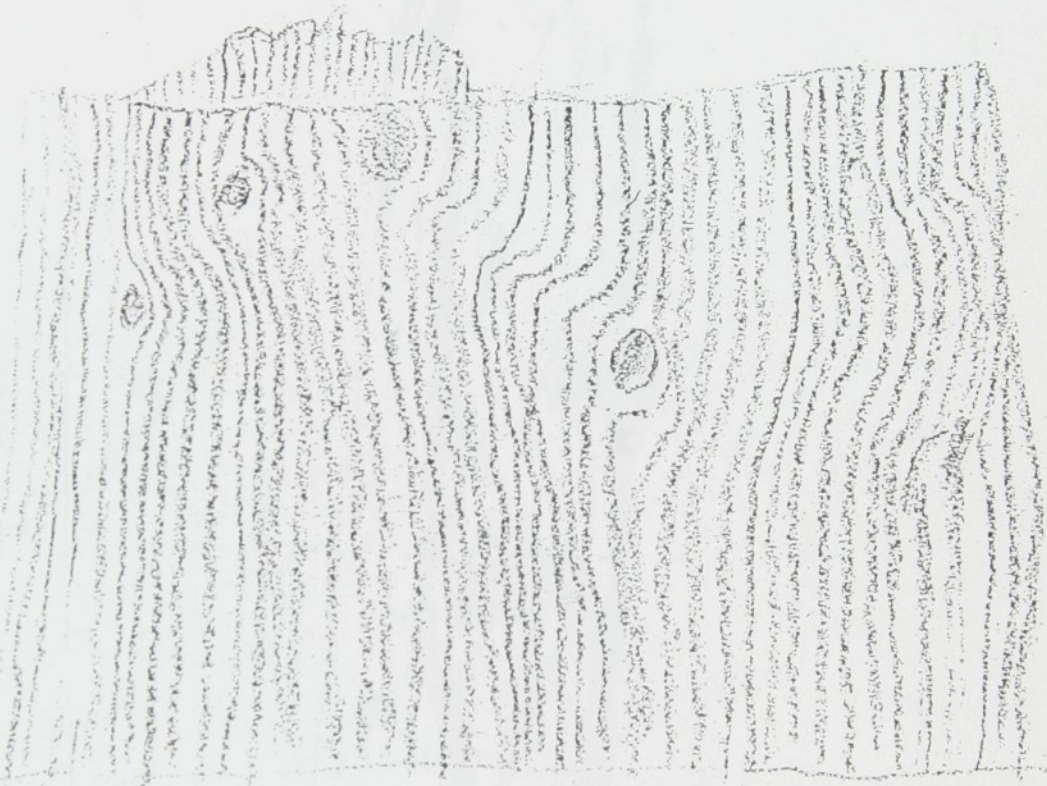

PŘÍLOHA č. 17

Kámen II.

Dřevo I.

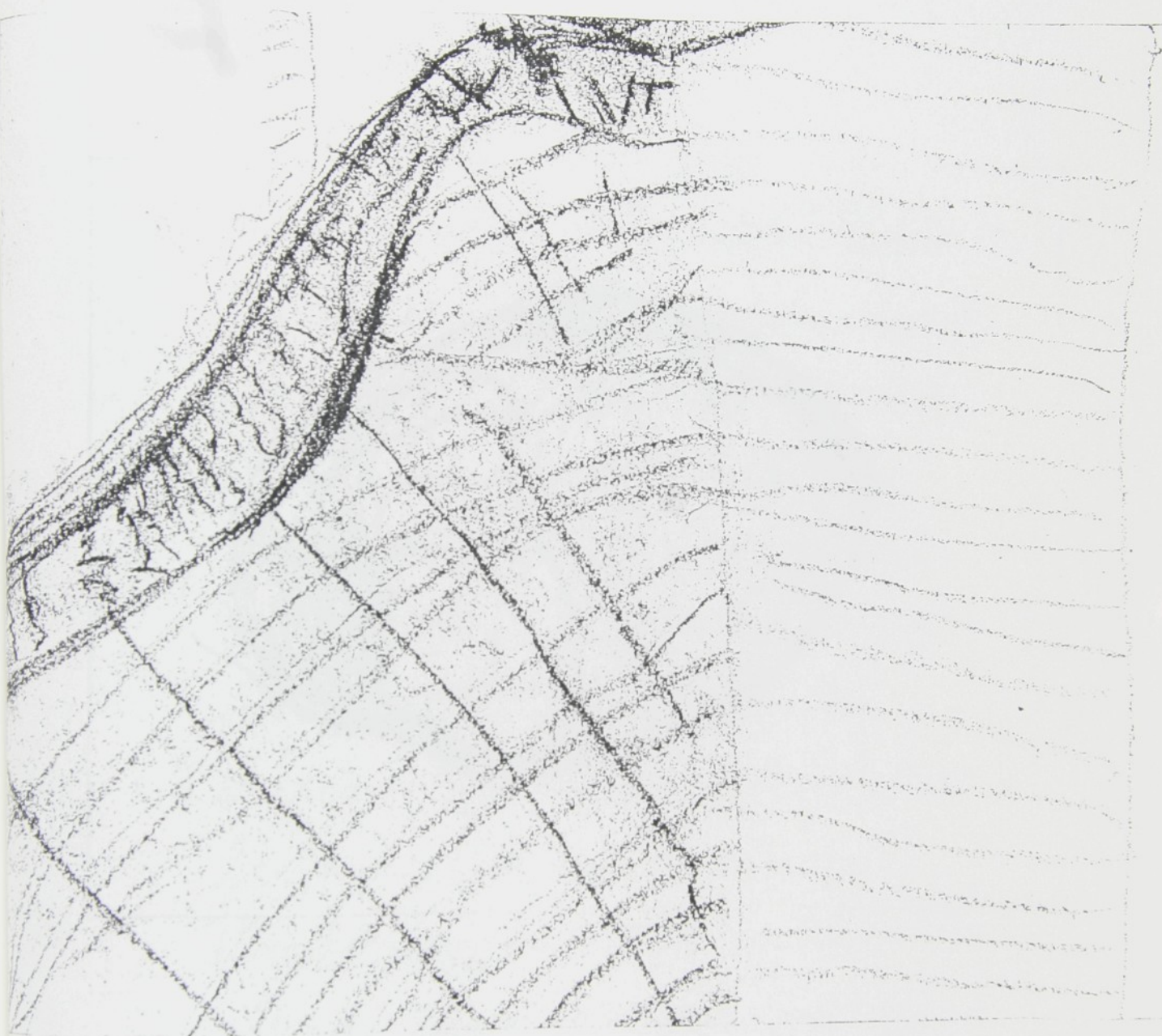

Dřevo II.

PŘÍLOHA č. 20

Dřevo III.

Vlašský ořech

Lenka Hlephová

Copie obrázku

Na obrázku je namalováno ^{anýd. pr.} Dopu-
chý statek. Tento statek, stejně
jako vědšina jiných, má dřevě-
né rdi, ze silných trámů.

~~Střech~~ Na střeše jsou tráhy.

Střechy je dřevěný stejně
jako střešní stl u stodoli.

Statek má dvě dvoje vrata.

Jedny velká jedny malé.

Vrata jsou vsaženy v kamenné

rdi její omítka je ořezka

ná. Statek původně byl jako

obydlí tehdejších lidí a měla

by ^{chováni} pastorání dobytka.

Kupková, Daniela
 Lidčina obásků státek,
 který stojí v Dapšáck.
 Lidčina Omíška na zdech
 je popraskaná a ^{místy} vyřadaná.
 U zde je sakudovaná velká
 brána. Vedle vepři státi
 menší branka, která pokračuje
 ploštem. Ust je překoná-
 ný a u zde stojí ^{malý} stěpík.
 Naproti státi je dům,
 který je stěp přetřím
 s tím. Za ploštem je malá
 zahrada. Ust státi je
 kamenná a s omítkou. Před
 domem je čista. Brána má

nad sebou stěpku. A brá-
 na je stěp přetřím. Je nato-
 řu sakulacená a přetřím-
 ná přetřímku ^u přetřím.
 Státek byl obytný
 dlouhou dobu.

Je Martin Liško

Stálek v Dobšicích
a roli jsou

Stálek je starý opadavý. Města je
sa, a jsou níže díry a města se propadá.
y
stříška je rozbitá a stará a bylo to
následství. Vrata jsou rozbitá a omítka
na vrátech se rospadá.

3

~~Stará~~ Michal B.

Plásek

Leď je z kamene. Nad vrásky
je stříška, nad vrásky je větší
střečka a největší střečka má
štit. Vrata jsou veliká.
Omítka je ošklivá. Vedle
vrátek je plot. Omítka je
z kamene. Stavba sloužila
na schování sena.

2

Staré slovení Petra Dobšlovova
já vidím na obrázku statek.

Má ~~at~~ ~~zdi~~ jsou ~~oxy~~

zdi jsou oprýskané.

Střecha má štít, na stěse je
omítka a je oprýskaná.

Vrata jsou vysoká a druhá vrata
jsou nízká a mají nad sebou
stříšku. Omítka je popraskaná, je
to udělané z cihel. A má tam
plot ze dřeva. Střecha je taky
ze dřeva, vrata jsou ze dřeva,
stříška nad malými malými
vratky je ze železa a omítka je
ze dřeva na stodole je ze
dřeva. Statek se jmenuje

Statek v Dobšicích.

Statek sloužil ke sklizení
sena.

2

statek, malý, opadavý
 a omika, suchá, dřevná
 stěna, sahající, brána,
 cihlová, věk¹á, prask²ly,
 černá, oskliv²á, ~~stěna~~
 stará, chatr¹ rost²á
 dřev¹ě, kamenná, zavěšená
 oterená, stojí, není, padá.

Z. Bukvicová

O Aničce a Honzíkovi

Osnova: 1. statky u lesa

2. setkání

3. svatba

Byly jednou dva statky u lesa na samotě a v
těch statech žily dvě děti. Jmenovali se Anička a Honzík.
Jednou si vyšli do lesa na jahody, ale když se vrátili domů
oba se dozvěděli, že se musí rozloučit. Druhý den odjela
Anička do Prahy. Každý den si psali dopisy. Každý týden
jezdila Anička domů za Honzíkem, protože se už dávno
mněli rádi. Po několika letech si stejně Anička vzala
Honzíka za muže a žili spolu dlouhá léta i přes marné
snášení Aničky tety.

Anna VáclavováBarbora Loučková1. Peklo2. Velká vesnice s kněžíkem3. malá vesnicePekelná vesnice

Bylo nebylo jedno peklo v kterém se udál náš příběh. Jednou se peklo rozhodli, že vyšlou čertici pro kněžíka. Samozřejmě se čertice Kačenka souhlasila, protože na zemi nikdy nebyla. Tedy alych vám se vysvětlila pekelnice růstový v peklu. Dali jí plán vesnice. Kačka vyrazila, šla rovnou ke statku kde bydlel sedlák který měl mnoho zlata a stříbra křepytivé perly. Kačka vstoupila dovnitř a začala křičet dej sem svoji duši zemské červe! Sedlák uskočil a začal říkat kolkovým hlasem: Co kdybych se vyplatil. Za stříbro a drahokamy by tě lucifer pochválil. Kačka byla chytrá a řekla: Ne, ne lucifer chce pouze duši. Blbl, Blbl. Už s ním letěla do pekla. Lucifer ji pochválil a odměnou dostala Kačka mladého lucifera. Byla velká štůba samozřejmě, že jenom a jenom v peklu!!

~~Osmoro~~ Strašidlo Eva Zahradníková

1. úvod

2. ~~děj pohádky~~ děj pohádky

3. a dobrý konec

Žilo bylo jedno strašidlo a to strašidlo se jmenovalo Honza. Žilo se nad pekařovou branou a mělo se tam docela dobře. Ale v noci se strašlivě bálo nevědělo co má dělat a tak se každý večer schovávalo pod stromem. K jednoho dne šel kolem mládenec a ~~u~~ uslyšel jak tam někdo strašlivě chrápe. Šel se podívat a uviděl ~~pod stromem~~ pod stromem ležel strašidlo. Strašidlo se ho leklo a uskočilo stranou. Ale nakonec se s tím mláďencem skamarádila a řeklo mu co ho trápí. A ten kluk jmenoval se Míšek řekl mu co má udělat aby se v noci nelo nebál. A strašidlo nakonec se už v noci nebálo.